

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd

Bakalářská práce

Motivace lidí s mentálním nebo
kombinovaným postižením k pracovnímu
začlenění na chráněném nebo otevřeném
trhu práce

Vypracovala: Petra Štemberková
Vedoucí práce: Mgr. Jan Šesták, Ph.D.

České Budějovice 2016

Abstrakt

V bakalářské práci jsem se zabývala problematikou motivace osob se zdravotním postižením k pracovnímu začlenění. Hlavní cílovou skupinu tvoří osoby s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením. Teoretická část je v první řadě zaměřena na základní pojmy, charakteristiku, vymezení a klasifikaci hlavní cílové skupiny.

V úvodní kapitole je upřesněn i současný stav, dnešní přístup k začleňování a dokumenty upravující problematiku osob se zdravotním postižením v pracovním i společenském životě. Je zde věnován prostor profesní přípravě a životu dospělých, především v pobytových zařízeních. V následující části je věnována pozornost specifikům zaměstnávání osob se zdravotním postižením a ucelenému systému rehabilitace, především pracovním prostředkům. Prostředky vedou k získání maximální možné samostatnosti a minimalizování závislosti na pomoci okolí. Kapitola je také zaměřena na význam práce a je zde vyjmenována podpora, která se snaží o pracovní uplatnění na chráněném, v ideálním případě na otevřeném trhu práce.

V tomto směru se jedná o činnost úřadu práce, a to především pracovní rehabilitaci, rekvalifikaci, chráněné pracovní místo nebo povinnosti zaměstnavatelů vyplývající ze zákona. Dále zde zmiňuji i sociálně terapeutické dílny, sociální podnik, sociální firmu a nástroje na pomezí, mezi které lze zařadit tranzitní program, podporované zaměstnávání a Job club. Část je věnována i problematice nezaměstnanosti. Také jsem se zabývala vyjasněním pojmu motivace a více jsem se zaměřila na motivační činitele k pracovnímu začlenění a na jejich ovlivňující faktory.

V praktické části bylo mým cílem určit hlavní motivační činitele k pracovnímu začlenění a zaměstnávání a zjistit, které významné faktory působí na člověka, ovlivňují jeho motivaci a vedou ho k pracovní činnosti. K naplnění výše uvedených cílů jsem použila kvalitativní přístup a jako metodu sběru dat polostrukturovaný rozhovor. Pro komplexnost informací jsem rozhovory se čtrnácti dospělými klienty s mentálním postižením ze dvou různých zařízení dále rozšířila a ověřila analýzou dokumentů. Získaná data budou zpracována případovou studií.

Z výsledků mého šetření vyplývá, že jedinci se zdravotním postižením umístění v pobytových zařízeních jsou k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a k získání zaměstnání motivováni. Ve většině případů je hlavním motivačním činitelem to, že mohou v práci uplatnit své osobní dispozice. Mezi další motivační činitele patří získat hmotný prospěch, pomoci lidem a najít přátelské kontakty. Na druhou stranu těmto lidem chybí další hybné síly, které by je hnaly kupředu. V podstatě rezignovali a mají důvěru ve vychovatelky, že se o ně vždy postarají a vše jim zařídí.

Nedostatečný sociální kontakt a soustavná péče vychovatelek je vedou k pohodlnosti, takže se sami nesnaží, aby si našli práci. Většinou je k práci přiměly pracovnice a vše zařídily. Zjištění faktorů nebylo jednoduché, protože jsou individuální, bylo jich nalezeno několik, dochází k jejich vzájemnému doplňování a kombinování a mohou působit jak negativně, tak naopak pozitivně. Hlavním faktorem je prostředí, ve kterém žijí. Zároveň důležité jsou osoby, které o ně pečují a rovněž možnost sociálního kontaktu. Také propojení jejich zájmů s pracovním uplatněním je na významném místě. Na základě uvedených zjištění jsem stanovila hypotézy, které mohou vést k následnému kvantitativnímu šetření.

Klíčová slova

Mentální postižení

Kombinované postižení

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

Pracovní integrace

Motivace k pracovnímu začlenění

Abstract

This work deals with the issue of motivation of the handicapped people to work. The target group consists of people with mental or combined handicap. The theoretical part focuses on the basic terms, characteristics, description and classification of the target group.

The first chapter describes the current situation, today's approach towards integration and names the documents dealing with the issue of handicapped people in regard of both work and social life. It also discusses the professional preparation and the life of adults, especially in the hotel-based institutions. The following part is devoted to characteristic features of employment of the handicapped people and the complex system of rehabilitation, as well as the means of work. These lead to gaining the maximal independence and reducing the reliance on the other people's help. The chapter underlines the importance of work and there are also the names of the subjects trying to support the employment on the protective or, ideally, the open market of work.

In this regard we talk about the actions of the labor office, particularly the work rehabilitation, requalification, protected jobs or the employers' duties given by law. Then I mention socially therapeutic workshops, social business, social firm and the border tools, such as the transit programme, supported employment and Job Clubs. Some space is also devoted to the problem of unemployment. Finally, I tried to clarify the term of motivation and focused on the factors motivating a person to integrate themselves into the work process and their affecting features.

In the practical part I aimed to identify the main factors motivating to work integration and employment and to find out which features affect people, their motivation and lead them to the work process. To fulfill the named tasks I used the quality approach and the half-structured interview as the method to gain all the data. I extended the interviews with fourteen adult mentally handicapped clients of two institutions and verified them by analyzing the documents to get the complex view. Gained data will be processed into the case study.

According to the results of my research, handicapped people accommodated in the hotel-based institutions are well motivated to integrate themselves, to work and to get a job. The most frequent reason is the opportunity to use their personal skills. The other reasons were to earn money, help other people and find friends. On the other hand, these people lack other moving forces to drive them forward. They basically resigned and put their faith into the educators to always take care of them.

Insufficient social contact and permanent educators' care make them indolent, so they do not try to find a job on their own. They were mostly made by the educators to get a job and arranged everything for them. Identification of the motivation features was not an easy task because they are completely individual, many of them were found, they are often combined and can affect people both in the positive and negative way. The most important features are the environment of the handicapped people and their educators, who take care of them. These people are also affected by the social life and their hobbies, especially when they managed to combine the job with their hobbies and, therefore, they like the job. Based on the said findings I formed two hypotheses which may lead to a following quantitative research.

Key words

Mental handicap

Combined handicap

Employment of handicapped people

Work integration

Motivation to work integration

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 4. května 2016

.....

Petra Štemberková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Janu Šestákovi, Ph.D. za všechny podnětné připomínky, cenné rady, odborný dohled a vstřícný přístup. Dále děkuji všem respondentům, kteří se výzkumu účastnili, za jejich ochotu, otevřenost, sdílnost a čas, který mi věnovali. Mé poděkování patří i pracovnícím, které mi pomáhaly s výběrem respondentů. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a trpělivost během psaní práce i během celého studia.

Obsah

Úvod	10
1 Osoby s mentálním a kombinovaným postižením	12
1.1 Osoby s mentálním postižením	12
1.2 Osoby s kombinovaným postižením	15
1.3 Aktuální situace a problematika přístupu k osobám se zdravotním postižením ...	16
1.4 Profesní příprava	18
1.5 Dospělost osob s mentálním a kombinovaným postižením	22
2 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením	27
2.1 Význam práce.....	27
2.2 Pracovní začlenění	28
2.3 Nezaměstnanost.....	29
2.4 Pracovní prostředky uceleného systému rehabilitace	31
3 Motivace.....	37
3.1 Motivace a stimulace pracovního jednání.....	38
3.2 Specifikum motivace osob se zdravotním postižením k pracovnímu začlenění a faktory, které ji ovlivňují.....	38
4 Cíl práce a výzkumné otázky	41
4.1 Cíl práce	41
4.2 Výzkumné otázky.....	41
5 Použitá metodika.....	42
5.1 Charakteristika výzkumného souboru.....	43
5.2 Charakteristika místa šetření	43
5.3 Realizace a popis vlastního výzkumu a analýza dat	44
6 Výsledky šetření	46
6.1 Případové studie	46
6.2 Shrnutí případových studií	58
7 Diskuze.....	68

Závěr	75
Seznam použité literatury	78

Úvod

S dospělými lidmi umístěnými v pobytovém zařízení už pracuji několik let. Jsou to lidé s mentálním, popřípadě kombinovaným postižením. Během práce a praxe jsem se setkala s různými stupni mentálního postižení a měla jsem možnost si všimnout, jak postižení postihuje celou osobnost, a pozorovat různé odlišnosti. Poznala jsem osoby se zdravotním postižením, které jsou odkázány na každodenní pomoc druhých. Známa ale i osoby, které se i přes své postižení běžně pohybují ve společnosti intaktních lidí, sdílí s nimi své zájmy a snaží se žít stejným životem. Osoby umístěné v pobytových zařízeních mají menší možnosti ve společnosti a jsou více izolovány od ostatních osob bez zdravotního postižení. V současné době jedinci s jakýmkoliv druhem postižením mají stále ztížené postavení v mnoha oblastech naší společnosti. Omezení vyplývající ze zdravotního stavu člověka individuálně ovlivňuje jeho kvalitu života a má vliv na společenské i profesní postavení. Jednotlivé osoby se zdravotním postižením dosahují různých pracovních postavení, mají odlišný přístup k zaměstnání a mnohdy zcela odlišně chápou pojem práce. Zajímá mě, zda osoby s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením umístěné v pobytovém zařízení pracují z vlastní vůle či iniciativy a aktivně se účastní hledání práce. S tím souvisí otázka týkající se hlavního motivačního činitele, který je k práci popoháněl, a okolnosti, které je ovlivňují.

Teoretická část mé bakalářské práce je členěna do tří hlavních kapitol. Osoby s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením představují hlavní cílovou skupinu. V úvodní kapitole se zaměřuji na základní charakteristiku, vymezení a na klasifikaci mentální retardace. Tamtéž upřesním současný stav, dnešní přístup a dokumenty upravující problematiku osob se zdravotním postižením v pracovním i společenském životě. Je nezbytné se věnovat možnostem profesní přípravy cílové skupiny, během které si prohlubuje své znalosti nebo kompetence získané v rámci formálního vzdělávání. Profesní příprava úzce souvisí se životem dospělých jedinců a hraje významnou roli při uplatnění osvojených schopností a v možnostech pracovního zařazení. Také zde popíši pracovní prostředky uceleného systému rehabilitace, které

směřují k podpoře osob se zdravotním postižením a k dosažení optimální kvality jejich života.

V následující části bude věnována pozornost specifikům zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Kapitola se věnuje významu práce a podpoře pracovního uplatnění. Přitom jsou charakterizovány nástroje politiky zaměstnanosti. V tomto směru se jedná především o činnost úřadu práce – pracovní rehabilitaci, rekvalifikaci, chráněné pracovní místo nebo povinnosti zaměstnavatelů vyplývající ze zákona. Zmiňuji zde i sociálně terapeutické dílny, sociální podnik, sociální firmu a nástroje na pomezí, mezi které lze zařadit podporované zaměstnávání a Job club. Všechny tyto nástroje se snaží o úspěšné uplatnění na chráněném, v ideálním případě na otevřeném trhu práce. Dále se zabývám i skutečnosti související s problematikou nezaměstnanosti.

Poslední kapitola v teoretické části je věnována objasnění konceptu motivace. Pro dosažení cíle je třeba nejprve charakterizovat pojem obecně a následně vymezit motivační činitele k pracovnímu začlenění. Klíčovým tématem je vliv motivace k pracovnímu začlenění na osoby se zdravotním postižením.

Metodologická část, ve které formuluji cíl výzkumu, výzkumné otázky a spojuji teoretická fakta se získanými daty z realizovaného výzkumu, přímo na teoretickou část navazuje. Výzkumné šetření proběhlo prostřednictvím kvalitativního výzkumu, konkrétně s využitím polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data jsou zpracována případovou studií a doplněna analýzou dokumentů.

Na základě uvedených zjištění jsou v závěru práce zodpovězeny hlavní výzkumné otázky týkající se motivace osob s mentálním a kombinovaným postižením k pracovní činnosti a významných faktorů, které působí na jedince. Na základě těchto informací je stanovena hypotéza, která může vést k následnému kvantitativnímu šetření.

1 Osoby s mentálním a kombinovaným postižením

1.1 Osoby s mentálním postižením

Hlavní cílovou skupinou této práce jsou osoby s mentálním postižením, a proto je následné vymezení pojmu důležité i v kontextu práce. Valenta (2014) uvádí, že *mentální postižení* je širší pojem než *mentální retardace*, i přesto, že ve většině odborných publikací jsou tyto pojmy používány jako synonyma. Ve většině své práce uvádím termín *mentální postižení* a snažím se co nejméně uvádět pojem *mentální retardace*, podle vzoru Švarcové (2011), která na rozdíl od Bazalové (2004) preferuje tento výraz. Termín *mentální postižení* mi přijde vhodnější a méně hanlivý.

Osoby s mentálním postižením jsou charakterizovány zastaveným nebo neúplným duševním vývojem. Lidé s tímto postižením představují mezi všemi druhy postižení jednu z největších a nejrozmanitějších skupin, která má mnoho forem, různé stupně, rozsah, etiologii a příznaky (Bazalová, 2014; Švarcová, 2011). Bendová a Zíkl (2011) poukazují na skutečnost, že v dnešní době na celém světě žije kolem 3–4 % osob s tímto druhem postižení. Patří sem lidé s lehkým mentálním postižením, kteří zdařile absolvovali povinnou školní docházku, popřípadě učební obor, našli si práci, bydlení a založili nukleární rodinu. Zároveň sem patří imobilní, nekomunikující lidé s hlubokou mentální retardací, kteří jsou ve všech svých potřebách závislí na každodenní pomoci a péči ostatních (Švarcová, 2011).

Definice mentálního postižení existuje několik a charakterizovat tuto skupinu osob je velice obtížné. Globální poškození intelektových funkcí postihuje celou osobnost a dochází především ke snížení úrovně rozumových a adaptačních schopností. Od počátku duševního vývoje postihuje kognitivní, duševní, tělesnou, řečovou, motorickou a sociální složku osobnosti. Tito lidé jsou vázáni na konkrétní situace, osoby, věci a každodenní realitu a vyskytují se u nich problémy porozumět a přizpůsobovat se novým podmínkám, situacím i prostředím. Mají sníženou schopnost procesu učení, poznávání, zapamatování, pozornosti, motivace, mechanické i logické paměti. Vyznačují se zpomalenou chápavostí, výraznou jednoduchostí a konkrétností úsudků

a myšlení. Mezi další zjevné projevy může patřit porucha komunikace, navazování kontaktu s novými lidmi, opožděný vývoj řeči, nedostatečná slovní zásoba, neobratnost ve vyjadřování a zpomalený rozvoj sociálních dovedností. Nízká úroveň inteligence souvisí i s problémy s orientací, s koordinací pohybu, jemnou a hrubou motorikou, hyperaktivitou, nebo naopak zpomaleným chováním (Švarcová, 2011).

Vilímek (2010), stejně jako mnoho dalších autorů, nám překládá velké množství příčin vzniku tohoto postižení a jejich možných kombinací. Postižení může být buď vrozené, nebo získané do dvou let věku dítěte. Vzniká v důsledku genetického a organického poškození nebo sloučením sociálních a genetických faktorů. Mnohokrát nejde jasně objasnit, jedná-li se výlučně o příčiny biologické, pouze vlivy sociální, popřípadě v jaké míře se kombinují a prolínají (Černá, 2008).

Klasifikace mentální retardace

Mentální retardaci lze hodnotit několika různými diagnostickými hledisky, ale v současnosti se nejčastěji používá klasifikační systém podle stupňů. Valenta (2012) zmiňuje, že jednotlivé stupně se odvíjí od posouzení struktury inteligence, adaptability a zvládání běžných socio-kulturních povinností. Úrovně se také přibližně rozdělují dle inteligenčního kvocientu (IQ), který se rovná poměru výkonu jedince mezi dosaženým mentálním a chronologickým věkem. U cílové skupiny osob IQ dosahuje nejvýše 70, přestože byly řádným způsobem vychovávány a stimulovány (Švarcová, 2011).

V roce 1992 nabyla platnosti 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, která je vypracovaná Světovou zdravotnickou organizací a dělí mentální postižení do šesti kategorií, i když nemohou být definovány s úplnou přesností (Švarcová, 2011).

a) Lehká mentální retardace (F 70)

Podle Švarcové (2011) je tato kategorie nejpočetnější. Patří sem přibližně 80–85 % lidí s postižením, kteří jsou charakterističtí hodnotou IQ 50 až 69. Jsou většinou schopni používat řeč, udržovat komunikaci s ostatními, jsou samostatní v péči o vlastní osobu a v manuálních dovednostech. Dosahují určitého stupně nezávislosti, navštěvují školu a v dospělosti jsou schopni pracovního začlenění a založení rodiny. Nižší výkony

a největší potíže se objevují při zvládnání školních požadavků, především při teoretické práci.

b) Středně těžká mentální retardace (F 71)

Tento stupeň zahrnuje přibližně 10 % populace s mentální retardací. Jejich IQ se pohybuje v pásmu mezi 35 a 49, což výrazně ovlivňuje jejich porozumění, myšlení a používání řeči. Celkově jsou charakterističtí omezením v neuropsychickém vývoji. Po celý život mají problémy v osobní péči, obratnosti i s učením čtení, psaní a počítání. Dospělí jedinci jsou schopni udržovat sociální vztahy a pod dozorem vykonávat základní práci na otevřeném trhu práce nebo v chráněném prostředí. Mnohdy se vyskytují i s dalšími onemocněními, jako je dětská mozková obrna, epilepsie, autismus aj. (Bazalová, 2014; Švarcová, 2011).

c) Těžká mentální retardace (F 72)

Tato kategorie je tvořena asi 5 % lidmi s postižením, kteří mají inteligenční kvocient v rozsahu 20 až 34. Osoby mají nápadněji narušenou úroveň všech schopností, dovedností a mají značné problémy s motorikou a pohybovou neobratností. Ve většině případů bývá součástí další postižení a potřebují trvalou podporu. Obvykle navštěvují základní školu speciální a následně školu praktickou (Bazalová, 2014; Švarcová, 2011).

d) Hluboká mentální retardace (F 73)

Lidé, u kterých IQ dosahuje nejvýše 20, je diagnostikováno asi u 1 % osob s postižením. Jedná se o velmi těžké celkové postižení organismu, které způsobuje omezení až neschopnost jakékoli komunikace, pohybu, sebeobsluhy, hygienické péče, porozumění a vyhovění požadavkům. Tito jedinci jsou nesamostatní, vyžadují stálou celoživotní péči a dozor (Švarcová, 2011).

e) Jiná mentální retardace (F 78)

Do této kategorie patří ti, u kterých je určení snížené úrovně inteligence obtížné nebo neuskutečnitelné kvůli dalším připojeným postižením (Švarcová, 2011).

f) Neurčená mentální retardace (F 79)

U osob patřící do této kategorie je mentální retardace odůvodněná, ale chybí informace k zařazení podle stupně do výše uvedených kategorií (Švarcová, 2011).

Se snižující se úrovní IQ se častěji objevují i další přidružená postižení, např. smyslová, somatická, psychická, sociální, čímž vzniká další druh postižení označovaný jako kombinované postižení (Vilímek, 2010).

1.2 Osoby s kombinovaným postižením

Tato práce se věnuje také osobám s kombinovaným postižením, které patří k nejkomplicovanější kategorii ze všech druhů zdravotního postižení. Nejen Ludíková (2005) poukazuje na skutečnost, že etiologie u osob s vícenásobným postižením je velmi rozmanitá. Existuje celá řada faktorů, které na sebe vzájemně působí, ovlivňují se a prolínají. Endogenní i exogenní faktory mohou působit ve všech etapách vývoje, v prenatálním, perinatálním i postnatálním období. Samotná skupina je složena z široké škály různých variant postižení různého stupně a hloubky. Řadíme sem jedince, u kterých jsou poškozeny najednou dvě a více funkcí, které se vzájemně prolínají. O podrobnější roztrídění do kategorií v této skupině se snažilo už několik speciálních pedagogů a mnozí své závěry publikovali ve svých pracích, ale přesto jejich výsledky neposkytují začlenění všech možných případů, které mohou vzniknout (Ludíková, 2005).

U konkrétního člověka je důležitým aspektem jeho kombinace postižení a to, které z postižení jej omezuje nejvíce. Od těchto znevýhodnění se dále odvíjí léčba, péče a výchova. Jeden z pilířů úspěšné péče a následné socializace je zajištění odpovídajících komplexních služeb – ucelený systém rehabilitace a jeho prostředky, metody a poznatky jsou nezbytnou součástí klientova života (Jankovský, 2014). Lze říci, že čím těžší stupeň mentálního postižení, tím je závažnější i další přidružené postižení (Kozáková, 2005).

Kombinované vady lze rozdělit dle několika pohledů (Ludíková, 2005):

- z pohledu psychopedie
- z pohledu surdopedie
- z pohledu tyflopédie

- z pohledu somatopedie
- z pohledu etopedie

Frainok (2007) a mnoho dalších se shodují na skutečnosti, že nejpočetnější skupinou osob jsou jedinci s vedoucím mentálním postižením, ke kterému se nejčastěji přidružuje tělesné postižení, a to zejména u dětské mozkové obrny, případně smyslové (sluchové a zrakové). Dále se k němu může přidružovat postižení psychosociální, epileptické záchvaty a poruchy chování. U osob často pozorujeme narušení až znemožnění komunikace, a proto nabývají na významu náhradní a podpůrné prostředky komunikace (Kozáková, 2005). Speciální skupinu tvoří osoby s poruchami autistického spektra (Jankovský, 2014).

1.3 Aktuální situace a problematika přístupu k osobám se zdravotním postižením

Český statistický úřad v roce 2013 podruhé v historii provedl komplexnější průzkum o počtu osob se zdravotním postižením. Ze zveřejněných výsledků šetření vyplývá, že Česká republika k 31. 12. 2012 měla celkem 10 516 125 obyvatel, z čehož 1 077 673 tvořily osoby s různým typem a mírou zdravotního postižení. V porovnání se šetřením, které se uskutečnilo v roce 2007, se zvýšil podíl počtu osob se zdravotním postižením z 9,9 % na 10,2 %. Novosad (2009) rostoucí počet osob s postižením přisuzuje rozvoji kvalitní léčebné péče, prevenci, diagnostice, zdravotnické technice, ale i působení endogenních a exogenních vlivů na život jedince.

Tabulka č. 1: Osoby se zdravotním postižením podle pohlaví a věku

Osoby se zdravotním postižením	2007 (stav k 31. 12. 2006)	2013 (stav k 31. 12. 2012)
Celkem	1 015 548	1 077 673
Pohlaví		
Muži	490 427	512 761
Ženy	525 121	564 912

Věkové složení		
0–14 let	46 208	64 307
15–29 let	60 621	65 143
30–44 let	101 331	109 947
45–59 let	245 743	206 891
60–74 let	283 274	333 211
75 let a více	276 744	298 174

(Výběrové šetření osob [n.d.]; Výsledky šetření, 2008).

Tabulka č. 2: Osoby se zdravotním postižením podle druhu zdravotního postižení

Druh postižení	2007	2013		
	Celkem	Žena	Muž	Celkem
Tělesné	550 407	279 112	221 055	500 167
Zrakové	87 439	60 838	41 357	102 195
Sluchové	74 700	48 630	37 846	86 476
Mentální	106 699	48 751	55 823	104 574
Duševní	128 065	80 079	65 438	145 517
Vnitřní	571 734	379 388	337 605	716 993
Jiné		33 864	20 463	54 327
Získané	898 237	500 604	428 912	929 516
Vrozené	117 310	64 308	83 849	148 157

(Výběrové šetření osob [n.d.]; Výsledky šetření, 2008).

Přes dřívější negativní bariéry se v současnosti stále častěji setkáváme se snahou o změnu v přístupu k lidem se zdravotním postižením ve smyslu humanizace a normalizace. Realizací procesů se směřuje k respektování odlišností a uvědomění, že každý člověk je typický svou jedinečností (Bazalová, 2014; Novosad, 2009). Jde o snahu zprostředkovat život podle běžných pravidel a v podmínkách, které se co nejvíce podobají intaktní společnosti, nikoli pobytovému zařízení (Pipeková, 2004).

Dnešní postoj k lidem s postižením bývá nazýván integrace, popřípadě inkluze. Integrace zaujala důležité postavení ve všech oblastech mezilidských vztahů, spočívá ve sjednocení, odstranění materiálních i technických překážek a zábran v lidských idejích a interakcích. Společnost se snaží vytvořit a zajistit vhodné podmínky pro zapojení osob

do aktivit přirozeného společenského života (Švarcová, 2011; Jankovský, 2014). Inkluze se snaží o úplné splynutí lidí s postižením s intaktními lidmi. Šesták (2007) také uvádí, že se jedná o postoj a přesvědčení celé společnosti, každého z nás, a uznání rovnocenného vztahu všech. Základem je respektování lidských práv a svobod (Švarcová, 2011). Novosad (2009) zdůrazňuje, že je nezbytné, aby lidé nebyli omezeni mezilidskými, architektonickými ani dopravními bariérami a nedocházelo k jakékoliv diskriminaci a izolaci.

1.4 Profesní příprava

Pro získání pracovního uplatnění je důležitým předpokladem vzdělání. Edukace je proces, který trvá po celý život. Z toho logicky vyplývá, že je nezbytné neustálé osvojování, prohlubování a následné opakování vědomostí, schopností a zručnosti. Nezbytné je i zvyšování kvalifikace či následná rekvalifikace (Švarcová, 2011).

Kvalita profesní přípravy je ovlivněna už předškolní péčí a vzděláváním. To dává motivaci a především základy pro následnou školní docházku, povinnou pro všechny žáky. Do vzdělávacího programu mohou být zařazeni formou individuální integrace ve škole hlavního vzdělávacího proudu, nebo ve škole samostatně zřízené pro jiný druh zdravotního postižení. Druhou formou integrace je skupinová integrace, kdy je žák vzděláván také na běžné základní škole, ale ve třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Mohou navštěvovat i školy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, kam řadíme školy speciální a praktické. Poslední variantou je kombinace uvedených forem (Švarcová, 2011). Všechny tyto varianty mají jak silné, tak slabé stránky a roztřídění dětí by mělo být provedeno po důkladném posouzení s ohledem na jejich potřeby, možnosti a stupeň postižení (Bendová, Zíkl, 201; Frainok, 2007). Existují i jiné formy vzdělávání, které jsou většinou určeny pro děti s těžkým až hlubokým mentálním postižením, s kombinovaným postižením a autismem (Švarcová, 2011).

Tabulka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání u zdravotně postižených osob

Rok	Pohlaví	bez vzdělání	Nejvyšší dosažené vzdělání					
			základní	střední		vyšší odborné	vysoko- školské	není známo
				bez maturity	s maturitou			
2013	Muži	28 095	101 797	151 881	92 705	6 207	40 047	50 432
	Ženy	29 237	182 227	103 094	120 113	5 471	31 904	70 158
	Celkem	57 332	284 024	254 975	212 818	11 678	71 950	120
2007	Celkem	61 946	372 159	231 531	190 149	13 089	63 360	35 479

(Výběrové šetření osob [n.d.]; Výsledky šetření, 2008).

Po ukončení povinné školní docházky, navazuje studium na středních školách. Jak je patrné z tabulky, střední vzdělání je u osob se zdravotním postižením nejčastějším dosaženým vzděláním. Krejčířová (2014) zdůrazňuje, že žák si po absolvování základního vzdělávání může vybrat jakoukoliv střední školu dle svého zájmu či schopností. Střední vzdělávání je ukončeno buď maturitní zkouškou, výučním listem, nebo závěrečnou zkouškou. Přijetí na střední školu se odvíjí od získaných znalostí a úspěšného splnění podmínek přijímacího řízení. Mnozí však nezvládají učivo běžných škol, a tak nejčastěji navštěvují tyto instituce:

- střední odborné učiliště
 - tříleté učební obory (H)
 - dvouleté učební obory (E)
- odborné učiliště
 - tříleté učební obory (E)
- praktická škola dvouletá
- praktická škola jednoletá (Jařabáč, 2013).

Na středním odborném učilišti mohou být učební obory tříleté (H), kde odborná a teoretická výuka navazuje na učivo běžné základní školy, anebo učební obory dvouleté (E), kde je ve větší míře zastoupena odborná výchova. Ve dvouletých oborech studium navazuje na učivo běžné základní školy a je přizpůsobené i pro žáky, kteří nedokončili 9. třídu nebo pro absolventy se slabším prospěchem. Na odborném učilišti jsou do tříletých učebních oborů (E) přednostně přijímáni absolventi speciálních škol.

Výuka všeobecných předmětů navazuje na učivo škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením a je zde ve větší míře zastoupena odborná výchova (Jařabáč, 2013). Žáci s těžkým stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem mohou navštěvovat praktickou školu jednoletou. Praktická škola dvouletá je určena pro jedince se středně těžkým stupněm mentálního postižení nebo pro žáky s lehkým mentálním postižením s přidruženým dalším zdravotním postižením (Švarcová, 2011). Žáci zde samozřejmě získávají teoretické znalosti a pracovní zkušenosti, ale kromě toho si osvojují sociální dovednosti, které jsou nezbytné při spolupráci a rozvíjení interpersonálních vztahů s kolegy na pracovišti. Dále se učí vyjadřovat své potřeby a zájmy, reagovat na pokyny, dbají na hygienické návyky, dochvilnost, naslouchání aj. (Frainok, 2007).

Absolventi mají poměrně široký výběr z možností profesního uplatnění. Mohou se vyučit nebo získat práci v dílnách na šití oděvů, v keramické, cukrářské, čalounické a lesní výrobě, mohou dělat jednoduché opravářské, zednické, zámečnické, malířské, truhlářské, lakýrnické, knihařské práce či pracovat v technických službách. Ti úspěšnější dokonce mohou sami podnikat a méně intelektově vyspělí, především absolventi dvouleté školy praktické, najdou uplatnění v pomocných pracích ve zdravotnictví, v zařízeních sociální péče, ve školství, ve výrobních podnicích, v zemědělství, na zahradách, popřípadě na chráněném trhu práce. Jedinci samozřejmě mohou vykonávat i jiné profese, a proto je důležité stále nacházet nová a vhodná uplatnění pro tyto osoby (Frainok, 2007).

Mnozí si však sami nedovedou vybrat vhodné vzdělání, které je rozhodující pro jejich budoucí povolání. Ve spolupráci se speciálně pedagogickým centrem mohou využívat službu kariérového poradenství. Centra s ohledem na jejich zdravotní stav, diagnózu a zkušenosti zajistí například exkurze, besedy a celkově jim pomohou lépe se orientovat ve školních institucích, ale i v prostředí pracovního trhu. Dochází k nasměrování klienta na reálnou profesní dráhu a střední školy je dále připravují na následné uplatnění (Pipeková, 2004).

Celoživotní vzdělávání

Osoby s mentálním a kombinovaným postižením vyžadují doživotní podporu v edukaci, protože nejsou-li vhodně a pravidelně vedeni, tak osvojené dovednosti a návyky zanikají. Podpora celoživotního vzdělávání je jednou z možností úspěšného začlenění do společnosti, zvyšuje se soběstačnost, sebedůvěra, šance a kvality pro spokojený život (Šesták, 2007).

Do celoživotního vzdělávání lze zařadit:

- večerní školy
- kurzy k doplnění vzdělání
- aktivační centra
- rekvalifikace

Večerní školy zajišťují vzdělávání pro dospělé. Školu mohou navštěvovat žáci speciálních či praktických škol, ale i lidé, kteří školní docházku nedokončili. Měli by zde vyučovat osvědčení a kvalifikovaní profesori, popřípadě speciální pedagogové. Často se na výuce podílejí i studenti vysokých škol. Zde se věnují nejen osvojování, prohlubování, opakování a doplňování získaných znalostí, ale i rozvoji komunikačních dovedností. Učí je formulovat a vyslovovat své vědomosti, představy, pocity a potřeby. Pomáhají jim navazovat kamarádké vztahy, smysluplně využít volný čas a orientovat se v okolním světě a životě. Učí je pracovat s počítačem, do výuky jsou zařazeny speciální výchovné a umělecké předměty, cizí jazyky a další zvláštnosti odvíjející se od sympatií studentů a pedagogů (Švarcová, 2011).

Kurzy k doplnění vzdělání jsou také zřizovány pro jedince s mentálním postižením k doplnění a prohloubení znalostí. Kurzy umožňují nejen prohloubení získaného učiva ze školy, ale mohou je navštěvovat i osoby, které ani vzdělání nezačaly (Švarcová, 2011).

Aktivační centra, která mají obdobnou funkci jako večerní školy, jsou v současné době i pro lidi s mentálním postižením nebo postižením více vadami. Do centra dochází jedinci, kteří přišli nebo ani nenalezli možnost dalšího vzdělávání nebo uplatnění na trhu práce či chráněném pracovním místě. Obecná a praktická část výuky

trvá jeden rok a je zaměřená na osvojování znalostí a zkušeností využitelných v praxi (Švarcová, 2011).

Rekvalifikace je zabezpečena úřadem práce, který pro osoby se zdravotním postižením poskytuje poradenství, zřizuje pracovní rehabilitační střediska a zařizuje specializované rekvalifikační kurzy. Během kurzů lze získat nové vědomosti, zvýšit nebo prohloubit dosavadní znalosti a rozšířit kvalifikaci. Touto podporou se budou více zabývat v následující části (Česko, Zákon č. 435/2004).

1.5 Dospělost osob s mentálním a kombinovaným postižením

Dospělý jedinec s mentálním postižením je zralý spíše biologicky než psychosociálně. Podpora v naplňování jeho sociálních rolí je nezbytná a souvisí s odborným vzděláním, zaměstnáním, rodinným životem a volným časem. Záleží na stupni postižení, ale někteří mnohokrát potřebují celoživotní podporu a zůstávají závislí na svých nejbližší či na společnosti po celý život (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2004).

Jeden z významných aspektů, působících na kvalitu života dospělého člověka se zdravotním postižením, je jeho rodina. Podnětné a láskyplné prostředí a rodinné vztahy patří mezi nejvýznamnější skutečnosti, které se podílejí na úspěšné socializaci. Doležalová (2012) mimo přístup jednotlivých členů rodiny popisuje další podstatné vlivy, jako je rodinná struktura a její organizace, kvalita komunikace, klima, kvalita a intenzita dyadických vztahů a vývojové aspekty. Novosad (2009) zdůrazňuje především účinky psychoterapeutické, motivační a vlivy rozvíjející celou osobnost.

Rodina má nezastupitelné místo a někdo zůstává se svými nejbližšími nejen v období dětství a dospívání, ale i v dospělosti a stáří. Lidé, kteří např. z důvodů ekonomických, psychických, fyzických, organizačních aj. nemohou být každý den doma, mohou využívat různé služby – denní, týdenní nebo celoroční (Bazalová, 2014).

Pobytová zařízení

Jedince neovlivňuje jen socio-kulturní prostředí, v němž se narodil, ale především prostředí, ve kterém právě žije. Osoby mohou být umísťovány do pobytových zařízení, jejichž problematice je nutné se na tomto místě věnovat, protože v následující výzkumné práci se budu zajímat o osoby s mentálním a vícenásobným postižením, které v pobytovém zařízení dlouhodobě pobývají.

V dnešní době dospělí lidé s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením využívají vhodnější formy pobytové péče než dřívější velké, izolované ústavy sociální péče. Současné domovy pro občany se zdravotním postižením nabízejí různé služby a v maximální možné míře se snaží zajistit náhradní rodinné prostředí a podmínky pro důstojný a aktivní život. V domácím prostředí hrají hlavní roli rodiče, které zde nahrazují pracovníci, jež obyvatelé zařízení velice dobře znají a ví o jejich možnostech, schopnostech, zájmech a zkušenostech. Jejich každodenní styk mimo jiné přispívá k tomu, že pracovníci vědí, jak klienty motivovat, jak s nimi pracovat, naučit je něco nového a podporovat je (Kořínková et al., 2006; Novosad, 2009; Grunevald, 2003).

Na druhou stranu toto umístění může působit negativně, protože dotyční neustále žijí pod něčím dohledem, pohybují se na stále stejných místech a nemohou dělat běžné každodenní aktivity. Sdílí i vícelůžkové ložnice, musí se přizpůsobovat ostatním, dodržovat rozpis denních činností, pravidla, předpisy a normy, které omezují jejich soukromí, osobní svobodu a prohlubují jejich závislost na službách (Johnová, 2008; Kořínková et al., 2006). Většina lidí trvale umístěných v domovech má jen minimální zkušenosti s okolním světem, patří k extrémně sociálně vyloučeným skupinám a trvalý pobyt jim může způsobovat poškození citového a sociálního vývoje (Grunevald, 2003). Jednou z velkých rolí zde hraje i fakt, že zařízení častokrát byla budována na okrajích či zcela mimo města, s čímž souvisí i izolovanost a špatné dopravní spojení (Kořínková et al., 2006).

Kořínková et al. (2006) uvádí, že je důležitý přiměřený přístup pracovníků a jejich optimální podpora, od které se odvíjí zájem o klienta a respektování jeho svobody. Je nezbytné dbát na to, aby nedocházelo k nadměrné ani k nedostatečné péči, popřípadě k zneužívání. Nicméně hlavní úloha pracovníků spočívá především v pomoci při

naplňování základních potřeb. Jedinci jsou závislí na neustálé zdravotní a ošetrovatelské péči. Jsou zvyklí na přítomnost pracovníků, že jim pomohou při sebeobsluze, běžných domácích pracích, zajistí jim finanční i materiální prostředky, oblečení, hygienické potřeby, rekreaci, hospodaří s jejich penězi, zajistí jim výchovné, vzdělávací a aktivizační služby, kulturně zájmové činnosti, zdravotní péči, pracovní rehabilitaci, pomůžou jim při získání informací a prosazování práv a zájmů a celkově na ně dohlíží. Celé dny mohou trávit volnočasovými aktivitami, sledováním televize, což může být jeden z důvodů, který snižuje jejich motivaci k práci (Kořínková et al., 2006; Johnová, 2008; Novosad, 2009).

V ohledu chápání pojmu znamená práce pro většinu klientů pouze pomoc někomu, aktivitu pro osobní potřebu, ale nechápou ji ve smyslu finančního ohodnocení. Zařízení přispívají k pracovnímu začlenění tím, že shání pro jejich obyvatele pracovní příležitosti, spolupracují s úřady práce, s agenturami podporovaného zaměstnávání, s posudkovými lékaři a řeší záležitosti se správou sociálního zabezpečení. I v domovech mohou klienti získat první pracovní zkušenosti a návyky např. při výpomoci v domácnosti, kuchyni, prádelně, zahradě, při údržbě a úklidu budov a areálu aj. Výhodnější a přínosnější než zaměstnání v pobytovém zařízení je samozřejmě práce mimo něj, kde mají více příležitostí. V roce 2004 bylo výzkumem zjištěno, že v zařízeních pracuje pouze 1 % lidí s postižením, kteří mají uzavřenou pracovní smlouvu. Na základě jiných dohod pracuje 5 % lidí, zbytek pracuje jen na základě dobrovolnictví, nebo nepracuje vůbec (Kořínková et al., 2006).

Deinstitucionalizace a transformace

Mluvíme-li o ústavní péči, je důležité zmínit, že v současné době probíhá její transformace, která se snaží všem lidem umístěným v zařízeních zajistit život v obvyklých podmínkách, které jsou běžné pro jejich vrstevníky. Snaží se zlepšit kvalitu života a současně vede k větší nezávislosti a k osobnímu rozvoji. Lidé se podle vlastní volby mohou stěhovat do bytů či rodinných domů, kde jim podle potřeby pomáhají asistenti (Transformace sociálních služeb, 2015). Lidé žijící vlastním životem jsou samostatnější, nezávislejší, aktivnější a dělají obrovské pokroky. Zakládají si prostor,

v němž si vytvoří své zvyky, rituály, pravou atmosféru, kde se cítí uvolněně, příjemně, mohou si podle sebe organizovat sociální život, denní či týdenní režim, způsob trávení volného času aj. (Johnová, 2008).

Přestože dochází k deinstitucionalizaci pobytových sociálních služeb, ze statistik vyplývá, že počet lidí, kteří využívají sociální služby, stále přibývá. U nás je deinstitucionalizace teprve na počátku. Je známo, že lidé, kteří opustili zařízení, tak začali spíše využívat komunitní pobytové služby, než aby se přestěhovali do rodinného prostředí nebo odešli do vlastního bydlení (Adamec, 2013). Následující tabulka potvrzuje, že osob pobývajících na sociální službě domov pro osoby se zdravotním postižením stále ubývá a přibývá jedinců na službě chráněného bydlení, popřípadě denní stacionář.

Tabulka č. 4: Počet uživatelů sociálních služeb v České republice

Sociální služba	Klienti	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Centrum denních služeb	Děti	177	185	154	160	279	306
	Muži	1 579	1 565	1 769	1 389	1 357	1 386
	Ženy	2 208	2 140	4 344	2 893	2 880	3 510
	Celkem	3 964	3 890	6 267	4 442	4 516	5 202
Denní stacionář	Děti	925	939	930	944	1 056	1 126
	Muži	2 183	2 097	1 898	1 791	1 765	1 632
	Ženy	2 586	2 391	2 348	2 142	2 089	1 988
	Celkem	5 694	5 427	5 176	4 877	4 910	4 746
Týdenní stacionář	Děti	99	103	127	126	129	158
	Muži	364	370	381	364	355	347
	Ženy	287	300	319	292	288	311
	Celkem	750	773	827	782	772	816
Domov pro osoby se ZP	Děti	577	646	769	834	926	1 063
	Muži	6 351	6 594	6 686	6 790	7 020	6 990
	Ženy	5 572	5 716	5 879	5 994	6 000	6 032
	Celkem	12 500	12 956	13 334	13 618	13 946	14 085

Domov se zvláštním režimem	Děti	4	4	4	5	5	3
	Muži	4 165	3 579	3 226	2 973	2 782	2 667
	Ženy	9 499	7 981	7 070	6 437	5 739	5 241
	Celkem	13 668	11 564	10 300	9 415	8 526	7 911
Chráněné bydlení	Děti	4	0	2	9	11	4
	Muži	1 479	1 350	1 229	1 152	1 090	912
	Ženy	1 496	1 453	1 375	1 406	1 594	1 545
	Celkem	2 979	2 803	2 606	2 567	2 695	2 461
Sociálně terapeutické dílny	Děti	44	68	68	66	85	55
	Muži	2 210	1 974	1 784	1 581	1 296	944
	Ženy	2 206	2 037	1 756	1 589	1 287	868
	Celkem	4 460	4 079	3 608	3 236	2 668	1867
Celkem		44 015	41 492	42 118	38 937	38 033	37 088

(Statistická ročenka 2009-2014)

2 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

2.1 Význam práce

Dříve než se začnu zabývat jednou z nejzávažnějších otázek týkající se osob s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením, kterou je problematika pracovního začlenění, chtěla bych se zmínit o významu pracovního uplatnění.

Novosad (2009) shrnul význam práce do pěti hlavních přínosů. Význam existenční a materiální, rozvojový a tvořivý, kooperační a socializační, estetický a kulturní a relaxační. Práce, pracovní činnosti a zaměstnání jsou důležitou a neoddělitelnou součástí života, díky níž můžou nejen osoby se zdravotním postižením uspokojovat své potřeby. Pracovní integrace pro ně znamená smysluplnou náplň života, každodenní program a jeho rozvržení. Jedinec by měl být připraven na život, ve kterém by se měl podle svých možností, schopností, dispozic, preferencí a přání věnovat produktivní pracovní činnosti a vytváření hodnot. Práce je jedním z aspektů hmotného zisku, zajišťující ekonomickou nezávislost, zdroj obživy a vyšší životní standard. Práce nepřináší jen materiální prospěch, ale vede i k uvědomování si vlastního potenciálu, čímž se zvyšuje pozitivní pocit seberealizace, sebehodnocení a sebeuplatnění. Osoby dále získávají pocit vlastní důležitosti, užitečnosti, významnosti, jedinečnosti a svobody. Učí se novým věcem, získávají nové zájmy, rozvíjejí své kompetence a postupem času se stávají čím dál méně závislými na podpůrných sociálních službách a péči okolí. Získání zaměstnání znamená vstup do nového prostředí, které má značný vliv na jejich pozitivnější postoj a přijetí okolím. Častěji se seznamují s novými lidmi, navazují sociální a přátelské vztahy, účastní se zaměstnaneckých i společenských událostí, což velmi přispívá ke společenské integraci (Krejčířová, 2014; Šesták, 2007).

2.2 Pracovní začlenění

Při začleňování osob se zdravotním postižením do pracovní činnosti je nezbytné se zabývat každým z nich dlouhodobě, individuálně a s ohledem na jeho postižení. Je zřejmé, že existují různé limity. Čím závažnější je zdravotní stav, tím přibývá omezení a zmenšují se šance na uplatnění na trhu práce. I přesto je důležité nezabývat se pouze omezeními, ale naopak se snažit rozvinout a podporovat potenciál a talent. Je důležité každého respektovat a přijmout jako rovnoprávného pracovníka (Krejčířová, 2014). Hlavním cílem je u lidí s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením podporovat pracovní a společenskou integraci, zvyšovat kvalitu prožívání a snažit se jim zajistit podmínky pro smysluplný, prospěšný a aktivní život (Šesták, 2007). Podporou osob se zdravotním postižením se v první řadě zabývají orgány sociálního zabezpečení, tedy Ministerstvo práce a sociálních věcí. Mezi další účastníky zaměstnávání těchto osob patří neziskové organizace, občanská sdružení a obecně prospěšné společnosti (Opatřilová, Procházková, 2011).

Chceme-li hovořit o zaměstnávání osob s mentálním postižením, je nezbytné tuto skupinu osob zúžit pouze na jedince s lehkým a středně těžkým mentálním postižením (Biela, 2009). Získání práce a následný vstup do zaměstnání není jednoduchý, a proto je poskytována podpora jak zaměstnavateli, tak jedinci s postižením. Zaměstnavatelé jsou k přijetí osob se zdravotním postižením motivováni různě a je důležité, aby byli o nabízených výhodách a přínosech informováni. Pro osobu se zdravotním postižením lze zajistit přítomnost asistenta, odpovídající úpravu pracovních podmínek a místa, popřípadě zajistit přeložení na vhodnější pozici, různé zaškolení či zaučení (Červinka, 2012; Šesták, 2007; Krniská, 2005). Jedinec může při pracovním začlenění využívat různé druhy podpory poskytující přípravu. Následně může být umístěn na chráněné pracovní místo, v ideálním případě na volný trh práce a získat zaměstnání u běžného zaměstnavatele (Šesták, 2007).

Práce je znakem dospělosti a samostatnosti a při dlouhodobé nezaměstnanosti dochází k problémům kvůli neuspokojování potřeb, které přinášejí negativní důsledky sociální, psychické, ekonomické, ale i zdravotní (Šesták, 2007; Hublar, 2013).

2.3 Nezaměstnanost

Osoby se zdravotním postižením se setkávají s překážkami různého typu. Hledání práce samozřejmě ztěžují omezení zapříčiněná postižením, kvůli kterým jedinec nemůže podat stejný pracovní výkon jako intaktní osoby. S klesající nabídkou vhodných pracovních míst souvisí menší příležitosti najít a udržet si pracovní místo na trhu práce. Podíl na tom má i diskriminační uvažování spoluobčanů, přetrvávající konzervativní negativní postoje a nezáměr ze stran zaměstnavatelů a jejich neopodstatněné obavy (Hublar, 2013; Šesták, 2007). Zaměstnavatelé mohou mít obavy z pracovní morálky, výkonnosti a kvalifikace, častých nemocí, nízkého dosaženého vzdělání, návštěv doktorů, nedochvilnosti, nepřizpůsobivosti a požadovaného omezení pracovní doby, popřípadě úpravy pracoviště. Zaměstnavatelé tyto osoby mnohdy odmítnou dříve, než mají šanci ukázat svůj talent. Tyto odmítavé předsudky jsou především způsobeny společenskou neznalostí, nevědomostí a neinformovaností (Krejčířová, 2014). V rámci pracovního začlenění Michalík (2011) upozorňuje na převažující poptávku nad nabídkou pracovních míst. Dále zdůrazňuje, že dnešní postmoderní společnost je zaměřena především na vysokou produktivitu práce, flexibilitu, vznikající nová pracovní místa vytlačující „tradiční“ profese, kde měli jedinci s postižením větší šanci na úspěch. Kořínková et al. (2006) uvádí, že problémem mohou být i postoje opatrovníků, kteří nemusí souhlasit se zaměstnáním a přehodnocením zdravotního stavu a míry invalidity svých svěřenců.

O nepříznivé situaci na trhu práce svědčí pravidelné statistiky nezaměstnanosti a následující tabulka. O špatné situaci vypovídá i podíl osob se zdravotním postižením (OZP), který stoupl od roku 2013 do února 2016 z 11,2 % na 12,9 %. Pozitivním zjištěním je, že zaměstnavatelé využívají mnohé výhody a počet vhodných pracovních míst tak vzrostl (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2002-2015).

Tabulka č. 5: Nezaměstnanost osob se zdravotním postižením

Rok a měsíc	Celkem uchazečů o zaměstnání	Celkový podíl nezaměstnaných osob	Uchazečů OZP o zaměstnání	Podíl OZP z celkového počtu nezaměstnaných	Míst pro OZP
2016 únor	461 254	6,3 %	59 404	12,9 %	11 179
2015 srpen	450 666	6,2 %	58 353	12,9 %	9 210
2015 únor	548 117	7,5 %	62 255	11,4 %	6 391
2014 srpen	535 225	7,4 %	60 490	11,3 %	5 159
2014 Únor	625 390	8,6 %	63 490	10,2 %	4 137
2013 srpen	551 731	7,5 %	61 793	11,2 %	4 462

(Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2002-2015)

Vzhledem ke srovnání dvou zařízení je důležité zabývat se problematikou pracovních nabídek a volnými pracovními místy v dané oblasti. Na Integrovaném portálu Ministerstva práce a sociálních věcí dne 22. 2. 2016 bylo celkem zveřejněno v okrese Benešov 25 nabídek zaměstnavatelům, které obsahovaly 58 volných míst. Celkem 34 pracovních míst bylo určeno pro jedince s alespoň základní nebo praktickou školou, z čehož ale 20 míst bylo pro montážní dělníky, resp. dělnice, kteří jsou schopni práce s PC a jsou manuálně zruční.

Na rozdíl od celého okresu Benešov bylo jen v obci České Budějovice celkem zveřejněno 77 pracovních nabídek od zaměstnavatelů, které obsahovali 169 volných míst. Osoby se zdravotním postižením mají nejvíce nabídek na pracovní uplatnění v oblasti ochrany jako pracovníci ostrahy nebo jako uklízeči, k čemuž ve většině nabídek stačí pouze základní nebo praktická škola. Pro jedince s nižším vzděláním je několik volných pracovních míst na pozici telefonní operátorky či prodejce po telefonu. Pro jedince se základní nebo praktickou školou je nabízena i pozice vrátného, domovnice, pomocníka v kuchyni a pomocníka v prádelně. Nejvíce pracovních míst je pro dělníky ve výrobě, kde ve většině případů je požadováno minimálně střední odborné vzdělání. Toto vzdělání se požaduje i na pozici údržbáře, pracovníka ve skladu,

obchodního zástupce, prodavače, švadleny, zedníka a pracovníka kontroly kvality dílů. Střední vzdělání s maturitou, vyšší vzdělání, případě vzdělání vysokoškolské je požadováno u profese projektant, programátor, administrativní pracovník, automechanik, finanční konzultant, řidič, pedagog a technik zakázek (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2002-2015).

2.4 Pracovní prostředky uceleného systému rehabilitace

Je nutné si uvědomit, že od včasné a kvalitní diagnostiky se dále odvíjí provázaný, plynulý a cílený proces uceleného systému rehabilitace. Tento vhodný nástroj podpory využívá v průběhu života:

- léčebné prostředky,
- pedagogické prostředky,
- sociální prostředky,
- pracovní prostředky (Jankovský, 2014).

Fischer a Škoda (2008) kromě těchto čtyř uvádí navíc psychologické, technické, právní a ekonomické a Novosad (2009) zmiňuje rehabilitaci psychologickou, volnočasovou a rodinnou.

Celkově se jedná o obtížnou spolupráci několika disciplín směřující k získání a udržení nejvyšší možné samostatnosti, nezávislosti osob s postižením a minimalizování jejich závislosti na pomoci okolí (Jankovský, 2014).

Podle Jankovského (2014) mezi léčebné prostředky rehabilitace patří fyzikální terapie, která zahrnuje různé druhy masáží, terapií a léčby. Dále sem patří fyzioterapie, která zahrnuje léčebné gymnastické cviky a reflexní motoriku. Léčebné prostředky se často prolínají s pedagogickými a mohou zahrnovat různé terapie a terapeuticko-formativní prostředky.

Pedagogické prostředky rehabilitace se snaží u osob s postižením dosáhnout nejvyššího možného vzdělání a podpořit tak jejich samostatnost a aktivní zapojení do života. Zabývají se zvláštnostmi, rozvojem, výchovou a vzděláváním jedinců se

zdravotním postižením. Při edukaci je nezbytný speciální přístup a péče a je nutné používat speciální metody a postupy. Jde především o ranou péči, školní a profesní přípravu, ale i o smysluplné trávení volného času, rozvíjení zájmové a jiné činnosti atd. (Jankovský, 2014; Fischer, Škoda, 2008).

Do sociálních prostředků rehabilitace patří především sociální služby, které se mohou poskytovat formou terénních, ambulantních a pobytových služeb. Služby jsou zaměřeny především na poradenství, péči a prevenci. Dále pomáhají při prosazování práv a zájmů, přispívají ke styku se společenským životem a k výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Sociální prostředky zahrnují především finanční výhody, příspěvky a peněžní dávky. Patří sem také problematika několika výhod, které jim zaručují průkazy – ZP, ZTP a ZTP/P (Jankovský, 2014).

Pracovním prostředkům rehabilitace se věnuje Šesták (2014). Tyto prostředky jsou zaměřeny na vytváření vhodných podmínek pro pracovní uplatnění osob v produktivním věku. Práce velice přispívá ke zvýšení kvality života a jedinec se postupem času může stát úplně nezávislým na svém okolí.

Šesták (2007; 2014) uvádí základní přehled nástrojů pro aktivizaci a uplatnění lidí s mentálním postižením:

Nástroje politiky zaměstnanosti:

- pracovní rehabilitace
- chráněné pracovní místo
- podpora zaměstnavateli zaměstnávajícímu více než 50 % osob se zdravotním postižením

Nástroje na pomezí politiky zaměstnanosti a sociálních služeb:

- tranzitní program
- podporované zaměstnávání

Sociální služby:

- centrum denních služeb
- osobní asistence
- sociálně terapeutické dílny
- sociální rehabilitace

- ergoterapeutická činnost

Další formy:

- sociální podnik
- sociální forma

Nástroje politiky zaměstnanosti

Jedním z hlavních nástrojů politiky zaměstnanosti je pracovní rehabilitace, jejíž vymezení vyplývá ze zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zaměstnanosti“). Dle tohoto zákona se jedná o získání a zachování účelného zaměstnání pro osoby se zdravotním postižením. Tato činnost zabezpečená úřadem práce je zaměřena na poradenství, vytváření přijatelných pracovních podmínek a teoretickou a praktickou přípravu. Je zde brán ohled na schopnosti, možnosti a pracovní způsobilost jedince, ale i na situaci na trhu práce.

Mezi další nástroje aktivní politiky patří rekvalifikace. Hlavní úlohou této činnosti je získání nové, popřípadě rozšíření dosavadní kvalifikace. Po celou dobu rekvalifikace je poskytována hmotná podpora, která se stanovuje procentní sazbou z průměrného měsíčního čistého výdělku. Úřad práce jedincům se zdravotním postižením zabezpečuje poradenství, zřizuje pracovní rehabilitační střediska a zařizuje specializované rekvalifikační kurzy. Tyto kurzy jsou uskutečňovány za stejných podmínek jako rekvalifikace, probíhají ve stanoveném rozsahu teoretické a praktické přípravy a osoby s postižením mají nárok na peněžní podporu (Kozáková, 2014).

Zákon dále ukládá zásadní povinnost zaměstnavatelům zaměstnávajícím více než 25 lidí zaměstnávat 4 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu pracovníků. Pokud tak nečiní, mohou případně odebírat výrobky, zakázky nebo služby od jedinců se zdravotním postižením, kteří jsou osobami samostatně výdělečně činnými, nebo od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením. Jinak musí odvádět do státního rozpočtu peněžní částky za každého pracovníka se zdravotním postižením, kterého by měli povinnost zaměstnat. Částka se rovná 2,5násobku průměrné mzdy v národním hospodářství za první tři čtvrtletí kalendářního roku (Česko, Zákon č. 435/2004).

Dle zákona o zaměstnanosti je také poskytován příspěvek na podporu zaměstnavateli zaměstnávajícímu více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců. Krajská pobočka úřadu práce poskytuje příspěvek na částečnou úhradu vynaložených prostředků na mzdy, platy a další náklady (Česko, Zákon č. 435/2004).

Například osoby se středně těžkým mentálním postižením častěji využívají uplatnění na chráněném trhu práce. Podpora spočívá v písemné dohodě zaměstnavatele s úřadem práce o založení jednoho či více chráněných pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením. Zaměstnavatelé od úřadu mohou dostat příspěvek na založení chráněného pracovního místa, na částečnou refundaci mzdy nebo příspěvek na náhradu nákladů za provozování. Zaměstnavatelé se však zavazují k povinnosti provozovat toto místo nejméně tři roky. Tato forma podpory nahradila chráněné pracovní dílny, to ale neznamená, že dílny již neexistují (Česko, Zákon č. 435/2004). Podle Šestáka (2007) by měli na chráněném trhu pracovat jen jedinci s omezenou výkonností, kteří se ze zdravotních důvodů nemohou uplatnit v běžné práci, nebo by přirozené zaměstnání s intaktními lidmi bylo neúčelné.

Stát celkově za rok 2014 poskytl na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením 4,1 mld. Kč a v roce 2015 poskytl přes 4,38 mld. Kč. Úřad práce v rámci chráněných pracovních míst finančně podpořil ke konci února 2016 celkem 1 759 osob se zdravotním postižením, z čehož 45 osob vykonává samostatně výdělečnou činnost. Celkem 134 uchazečům přispěl ÚP ČR na provoz CHPM (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2002-2015).

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením se věnuje celá třetí část zákona o zaměstnanosti. Upřesňuje řadu práv a povinností, evidenci klientů, kterou má mimo jiné na starosti krajská pobočka úřadu práce. Zákon dále definuje fyzické osoby se zdravotním postižením, snaží se o vytvoření rovných příležitostí a rovnoprávného, nediskriminujícího prostředí. Hlavním cílem je začlenění jedince a jeho udržení na trhu práce. Zákon také zaručuje poskytnutí finančních nákladů na podporované zaměstnávání a zvýšenou ochranu na trhu práce (Česko, Zákon č. 435/2004). Osoby s postižením dle toho zákona mohou být uznány zdravotně znevýhodněnými,

invalidními v prvním a druhém, nebo ve třetím stupni. Lidé, u kterých se snížila pracovní schopnost více než o 70 %, jsou považováni za osoby invalidní ve třetím stupni. Jsou označováni jako osoby s těžším zdravotním postižením a mají mnohé výhody. Fakticky se výhody vztahují spíše na jejich zaměstnavatele, kteří mají různé daňové úlevy, dostávají různé příspěvky a dotace. Například při plnění povinného podílu se každý jedinec započítává třikrát (Červinka, 2012). Do druhého stupně invalidity patří jedinci se sníženou pracovní schopností mezi 50 a 69 % a u osob v prvním stupni je pokles schopností o 35 až 49 % (Červinka, 2012).

Nástroje na pomezí

Na pomezí politiky zaměstnanosti a sociálních služeb se nachází podporované zaměstnávání. Tato forma komplexní podpory vychází z individuálních potřeb cílové skupiny, kterou tvoří jak zaměstnavatelé, tak zaměstnanci se zdravotním postižením, popřípadě jejich nejbližší okolí. Hlavní úloha této časově ohraničené služby je podpora pracovníka s postižením v hledání, přizpůsobení a udržení vhodného pracovního místa na běžném trhu práce. Služba je poskytována před nástupem do pracovní činnosti a po něm, dochází k zajištění odpovídajícího platu a zlepšení pracovního potenciálu a dovedností (Podporované zaměstnávání, 2009).

Job club se snaží uchazeče o zaměstnání motivovat k aktivnímu začlenění do pracovního procesu. Opakovaná skupinová sezení podporují jedince v nalezení vhodného zaměstnání, pomáhají mu s lepší orientací na trhu práce a při získání potřebných dovedností a schopností. Program dále nabízí a zprostředkovává i různé aktuální kontakty, inzeráty, nabídky a celkově učí jedince určitému způsobu vyjadřování, chování, sebe prezentování aj. (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2002-2015).

Tranzitní program většinou využívají studenti do 26 let s mentálním a kombinovaným postižením, kteří právě ve svém životě prožívají zlomové okamžiky. V naší republice služba spolupracuje s agenturami podporovaného zaměstnání a její hlavní úlohou je pomoc a individuální podpora při přechodu žáka ze školy do zaměstnání, především na volný trh práce. V rámci programu je zajištěna pomoc od

pracovního asistenta, podpora při osvojování pracovních návyků a možnost vyzkoušet si práci na mnohých pracovištích. Jedinec nemusí pracovat pouze na jednom pracovišti, čímž získává zkušenosti a lepší představu o práci v běžném prostředí i o budoucím povolání (Kozáková, 2014; Šesták, 2007).

Sociální služby

Jedinec se zdravotním postižením může využívat sociální služby, jako jsou centra denních služeb, osobní asistence a sociální rehabilitace. V rámci uvedených služeb, ale i dalších ambulantních, popřípadě pobytových služeb, je realizována např. ergoterapeutická činnost (Šesták, 2007; 2014).

Sociální službou poskytující pracovní rehabilitační činnosti jsou sociálně terapeutické dílny. Dílny jsou zaměřené například na výtvarné či rukodělné činnosti a mohou je využívat osoby se sníženou soběstačností. Tyto ambulantní služby slouží jako dlouhodobý a pravidelný prostředek ke zvyšování pracovního potenciálu a kompetencí a pomáhají při osvojování sebeobslužných dovedností. Jedinci je poskytována pravidelná podpora, která vede k seberealizaci, osobnímu rozvoji a uplatnění na chráněném, v lepším případě na otevřeném trhu práce. V rámci pracovněprávního vztahu není uplatnění v rámci služeb považováno za zaměstnání (Šesták, 2007; Adamec, 2013; Novosad, 2009).

Další formy

Šesták (2014) dále uvádí „chráněné“ zaměstnávání osob se zdravotním postižením v přirozeném prostředí místní komunity, které je realizované subjekty sociální ekonomiky. Mezi tyto činnosti zaměřené na podporu pracovního začlenění lze mimo jiné zařadit sociální podnik nebo sociální firmu. Jedinci pracují v sociálním podniku, který je zaměřen na integraci, profesní rozvoj a aktivní způsob života. Tyto podniky bývají zaměřeny na výrobu jednoduchých výrobků nebo osoby s postižením v instituci pod odborným dohledem poskytují různé druhy služeb (Biela, 2009).

3 Motivace

Veškeré naše chování a jednání je něčím motivováno. Vymezení pojmu motivace existuje mnoho, ale převážná část definic vyplývá z obecné psychologie. Říčan (2010) uvádí, že motivace je společný název pro motivy a jejich vliv na jedince.

Samotný pojem motiv je odvozen z latinského výrazu „motus“, v překladu *hýbat se* (Říčan, 2010). Tato vnitřní psychická energie navádí člověka k vyvinutí činnosti a vyvolanou akci dále zachovává, reguluje a určuje její směr, sílu a postup. Záleží tedy na zaměření a orientaci, míře touhy a intenzity, ale i vytrvalosti jedince. Motiv bývá také označován jako vnitřní pohnutka, která nás vede k určitému cíli. Cílem bývá získání jistého konečného psychického stavu, který může mít formu duševního uspokojení a nasycení. Tyto důvody tedy ovlivňují jedincovo jednání a chování, ale i jeho snahu, kvalitu odvedené práce a nadšení při konání (Krninská, 2012).

Podle Krninské (2012) lze každodenní hybné síly člověka rozdělit na primární a sekundární. Primární jsou vrozené a souvisejí s biologickými procesy jedince. Motivы sekundární jsou získané, spojené se znalostmi osvojenými během uspokojování primárních motivů a snaží se u člověka docílit života na co nejvyšším kvalitativním stupni.

Plamínek (2007) dále odlišuje dva základní pojmy, motivaci a stimulaci, které si jsou velmi blízké. O motivaci mluvíme, když nás při vykonávání povinností ovlivňují vnitřní pohnutky (motivy). Při změně našich úkonů a psychických procesů na nás ale mohou působit i podněty přicházející z vnějšku a my konáme pomocí vnějších stimulů. Tento děj nazýváme pojmem stimulace. Uvedené hybné síly nejsou izolované. Na určité jednání a chování může současně působit celý soubor motivů či stimulů, mohou se vzájemně propojovat, doplňovat a kombinovat. Pokud pohnutky působí společně, tak se vzájemně posilují, ale pokud jsou orientované opačným směrem, mají tendenci se oslabovat.

3.1 Motivace a stimulace pracovního jednání

Nejen pro zaměstnavatele je při práci výhodou, když zaměstnanci pracují dle vnitřní motivace, práce je baví, považují ji za důležitou a celkově se zlepšuje jejich profesní stránka. Pracují usilovněji, efektivněji a podávají vyšší výkony. Vhodné zaměstnání uspokojuje potřebu aktivní činnosti, potřebu tvořivého rozvoje a často je nezbytnou součástí k zajištění materiální existence. Svou tvůrčí schopností vedou zaměstnance k inovacím, udržení konkurenceschopnosti a snaze ve prospěch celé společnosti (Krninská, 2012).

Hovoříme-li o stimulaci k práci, Čapek (2014) uvádí, že hodnocení je jeden z jejích nezastupitelných faktorů, ať už je kladné, či záporné. Odměny a tresty mohou být důvodem k určitému jednání, mohou působit na naše chování a přinášet emočně zabarvený zážitek, který může mít různou formu vzrušení, napětí, libosti, či nelibosti. Nejen pro lidi s postižením znamená odměna podporu, radost či uspokojení mnohých potřeb. Kladné hodnocení zvyšuje výkon a frekvenci jednání a trest naopak snižuje pravděpodobnost, že bude konání opakováno. Toto negativní hodnocení přináší nelibost, zklamání, frustraci, popřípadě i neuspokojení mnohých potřeb. Dlouhodobé studie potvrzují, že pozitivní hodnocení je účinnější a má větší efekt než kárání.

Pro osoby s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením je příslib viditelného materiálního výsledku nebo odměny důležitý impuls, který je vede k cíli a dává jim pocit jistoty. Daleko více je pro ně ale přitažlivá blízká věcná odměna do vlastních rukou než jakákoliv složitější, vzdálenější, i když hodnotnější (Fischer, Škoda, 2008; Švarcová, 2011).

3.2 Specifikum motivace osob se zdravotním postižením k pracovnímu začlenění a faktory, které ji ovlivňují

Podle Novosada (2009) má každý člověk stejné základní potřeby, které jsou například popsány ve známé Maslowově hierarchii potřeb. Nicméně mnozí nemohou

své potřeby naplňovat přirozeným způsobem, například kvůli svému funkčnímu nebo orgánovému postižení. Černá (2008) hovoří i o potřebách vyšších, které jsou individuální a u mnohých jedinců se objeví až v dospělosti.

Motivace je u osob s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením důležitým aspektem. Tito lidé často potřebují své potřeby utišit co nejrychleji, jsou impulzivní, okamžitě jednající a neohlíží se na následky. Selhání či neuspokojení potřeb může mít dopad na integraci, harmonický vývoj osobnosti, ale především na existenci a získávání podnětů. Tyto osoby jsou mnohem náchylnější k nežádoucím projevům jednání, frustraci a mohou dojít až k citové i výkonové deprivaci. Často se u nich setkáváme s pasivním chováním, celkovou pohodlností a poznávací leností, kdy učit se novým věcem pro ně není moc lákavá aktivita (Fischer, Škoda, 2008; Vágnerová, 2004; Novosad 2009).

Nejen u osob s mentálním postižením je motivace důležitou složkou osobnosti a má vliv na vše, co jedinec dělá, samozřejmě tedy i na jeho působení v zaměstnání. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí čtyři základní motivační síly, mezi které patří:

- motivace získat hmotný prospěch
- motivace pomáhat lidem
- motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice
- motivace najít přátelské kontakty

Kořínková et al. (2006) k nejčastější motivaci k práci řadí:

- motivaci vydělat si peníze
- motivaci něco dokázat
- motivaci získat a udržet si přátele
- motivaci se naučit něco nového
- motivaci uznání ostatních
- motivaci svobody v rozhodování co s vydělanými penězi

V zaměstnání považuje Krninská (2012) za důležitý individuální přístup jedince, zda má potřebu docílit úspěchu, či vyvarovat se neúspěchu. Je nutné si uvědomit, že motivace je tvořena několika faktory, mezi které mimo jiné patří potřeby, ideály, návyky, zájmy, hodnoty a hodnotové orientace. Už i profesní příprava se odvíjí od

subjektivních činitelů, mezi které patří osobní cíle, životní perspektivy a plány, schopnosti, možnosti, zkušenosti, povahové rysy, charakterové vlastnosti, temperament, schopnost komunikace, zdravotní stav a vlastní sebehodnocení. Mimo osobní zázemí zde hraje roli i společenské postavení, rodinné zázemí, výchovné postupy rodičů, jejich spolupráce se školou a užší sociální prostředí. Mezi objektivní činitele lze řadit kulturu, společenské vědomí, předsudky a postoje širších sociálních skupin (Pipeková, 2004, Novosad, 2009). Vedle toho hraje roli věk, pohlaví, dosažené vzdělání, osobní růst, pracovní způsobilost, ale i ochota práci vykonávat. Cíleně orientované chování bývá spojeno i s přáními, představami a přístupy. Značný vliv na jednání má i sebevědomí, které může být zvýšené, snížené a v nejlepším případě reálné. Je důležité, aby motivace byla na optimální úrovni, protože při nadměrné, ale i nedostačující motivaci je často účinek neuspokojivý (Krninská, 2012).

Každý člověk je jinak citlivý na okolní podněty a každého může při práci motivovat něco jiného. Když něco motivuje nás, neznamená to, že totéž motivuje i všechny kolem nás (Plamínek, 2007). Vydělané peníze nejsou jediným důvodem pracovního začlenění, hraje zde roli i obsah, charakter a organizace práce, pracovní podmínky, kolektiv, přátelé, vedoucí, chování a přístup blízkého okolí (Kořínková et al., 2006). Podíl mohou mít různé zaměstnanecké benefity poskytované zaměstnavatelem. Macháček (2010) hovoří např. o různých darech, prodloužené dovolené, nealkoholických nápojích a občerstvení na pracovišti, příspěvku na rozvoj na stravování, na sportovní a kulturní využití, na různé masáže, rehabilitační a posilovací služby a další výhody. Vliv mají i pracovní perspektivy, chuť něco dokázat, naučit se něco nového, vidina větší svobody, uznání od ostatních, pocit vlastního růstu atd. (Kořínková et al., 2006).

Motivace k pracovnímu jednání podle Šišky (2005) může být narušena mylnou představou o pečovatelské povinnosti státu. Osoby jsou raději doma a pobírají invalidní důchod, různé sociální dávky a příspěvky, než aby pravidelně pracovaly. Vágnerová (2004) hovoří o tom, že tito jedinci mají rádi svůj klid, preferují svůj obvyklý zaběhlý program se stereotypně se opakující činností a způsobem řešení. Dle Kořínkové et al. (2006) nerozumí pojmu práce, mají obavy z povinností, disciplíny, nepochopení od spolupracovníků, mají nízké sebevědomí a podceňují se.

4 Cíl práce a výzkumné otázky

4.1 Cíl práce

Cílem mé práce je zkoumání motivace osob s mentálním a kombinovaným postižením k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání. Dalším mým cílem je zaměřit se na významné faktory působící na jedince, které ovlivňují jejich motivaci a vedou je k úspěšnému začlenění do společnosti a k plnohodnotnému prožití kvalitního života.

4.2 Výzkumné otázky

V souladu se stanovenými cíli jsem zformulovala výzkumné otázky:

- 1) Co je hlavním motivačním činitelem osob se zdravotním postižením žijících v pobytových zařízeních k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání?
- 2) Které faktory působící na jedince s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením ovlivňují jejich motivaci k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání?

5 Použitá metodika

Studiem odborné literatury jsem nezískala dostatek potřebných informací o dané problematice. Proto jsem k naplnění výše uvedených cílů použila kvalitativní přístup, který zkoumá jevy a problémy v autentickém prostředí. Cílem tohoto metodologického přístupu je získání komplexního obrazu založeného na specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu a na získání podrobných dat, kterými jsou nejčastěji údaje z rozhovorů, z pozorování či z dokumentů. Výzkumníci pak pracují se slovy a textem. V kvalitativní metodologii lze použít řadu specifických výzkumných postupů (designů). Osobně za nejefektivnější považuji případovou studii, jejímž smyslem je velmi podrobné a důkladné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů, což je v dané problematice žádoucí. Snažila jsem od jedinců se zdravotním postižením získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu, a proto jsem jako metodu sběru dat použila polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor je jeden z typů hloubkového rozhovoru, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek (Sedláček, 2007; Švaříček, 2007). Vzhledem k cílové skupině mi tato metoda umožnila získat detailní informace pro výzkum. Výhodou byl velký prostor pro související témata, kdy jedinci mohli volně hovořit na mé předem připravené otázky. Měla jsem možnost zachytit i další reakce dotazovaného a dle jeho reakcí a zájmů rozhovor usměrnit a pokládat doplňující otázky. Pro komplexnost informací jsem rozhovory s klienty dále rozšířila a ověřila analýzou dokumentů.

Zjištěné výsledky motivace osob třídím dle Langmeiera a Krejčířové (2006), kteří určili čtyři základní motivační činitele. Pro zpracování výsledků vycházím z motivace orientované na získání hmotného prospěchu, pomoc lidem, pracovní uskutečnění svých osobních dispozic a nalezení přátelských kontaktů. Na základě teoretické práce analýzou dále zjišťuji, které faktory působící na jedince s mentálním, popřípadě s vícenásobným postižením ovlivňují motivaci k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání.

5.1 Charakteristika výzkumného souboru

Sběr dat probíhal celkem u čtrnácti dospělých jedinců převážně s mentálním postižením v různých věkových kategoriích. Po prozkoumání jejich dokumentace, popřípadě doplnění informací od personálu, jsem zjistila, že respondenti mají středně těžké mentálně postižení. Je vidět, že postižení postihuje celou osobnost a o sníženém intelektu není pochyb. V převážné většině měli jedinci značné problémy s řečí, nedostatečnou slovní zásobou, neobratností ve vyjadřování a při jednom z rozhovorů byla dokonce přítomna asistentka. Při rozhovoru mnozí uznali, že mají problémy s koordinací pohybů, především s jemnou motorikou, což jim činí při práci největší problémy. Všichni níže uvedení respondenti jsou samostatní v péči o vlastní osobu. Individuální rozhovory byly vedeny s klienty, kteří mají, i s těmi, kdo nemají zkušenosti s prací na chráněném nebo otevřeném trhu práce. Rovněž s uživateli sociální služby sociálně terapeutické dílny.

5.2 Charakteristika místa šetření

Jako výzkumné prostředí jsem si záměrně zvolila dvě pobytová zařízení v různých krajích, abych své výsledky mohla porovnat.

Prvním zařízením je Centrum sociálních služeb (CSS) Tloskov ve Středočeském kraji, kam jsem chodila na brigádu. Zařízení se skládá z několika budov, které jsou obklopeny parkem a nedalekým lesem. Areál se nachází nedaleko obce Neveklov, kam mohou klienti přes park docházet. Zařízení, jehož zřizovatelem je Ministerstvo práce a sociálních věcí, nabízí služby jako denní stacionář, domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení, odlehčovací služby, raná péče a sociální rehabilitace pobytová. Je zde k dispozici 222 lůžek a služby mohou být poskytovány celkově až 270 uživatelům. Konkrétní respondenti z CSS Tloskov byli převážně ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením popřípadě z chráněného bydlení (Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2006-2016; Centrum sociálních služeb Tloskov, 2013-2016).

Druhým zařízením, kde jsem prováděla rozhovory, bylo jedno ze čtyř pracovišť příspěvkové organizace Domov Libnič a Centrum sociálních služeb Empatie, které je jedním z klinických pracovišť Jihočeské univerzity. Zřizovatelem zařízení je Jihočeský kraj a celková kapacita služeb na všech pracovištích je cca 200 lidí. Centrum sociálních služeb Empatie je v Českých Budějovicích na Pražské třídě, je také spíše stranou od centra, obklopeno lesíkem a velkou zahradou. Jsou zde poskytovány služby chráněné bydlení, denní a týdenní stacionář. Vybraní respondenti byli převážně z týdenního stacionáře popřípadě z chráněného bydlení (Registr poskytovatelů sociálních služeb, 2006-2016; Domov Libnič a Centrum sociálních služeb Empatie [n. d.]).

5.3 Realizace a popis vlastního výzkumu a analýza dat

Výzkum byl realizován v období od 1. 11. 2015 do 19. 12. 2015 ve dvou vybraných zařízeních v CCS Tloskov ve Středočeském kraji a CSS Empatie v Jihočeském kraji. První výzkumné šetření bylo uskutečněno v CSS Tloskov, kde jsem už mnohé z respondentů znala nebo oni znali mě. Během měsíce září jsem žádala zařízení o svolení k provedení výzkumu, které jsem obratem získala. Dále mi sociální pracovnice pomohla s výběrem několika respondentů, od nichž a od jejichž opatrovníků jsem následující měsíc sháněla souhlas k provedení rozhovoru. Všechny souhlasy jsem získala, ale termíny striktně stanoveny nebyly a vždy šlo o individuální dohodu.

V úvodu jsem respondenty seznámila s tématem své práce a dovolila se jich, zda mohou náš rozhovor nahrávat. Dále jsem zdůraznila, že bude plně zachována jejich anonymita a získané informace dále zpracuji, zhodnotím a budou sloužit pouze jako zdroj statistických poznatků k sepsání bakalářské práce. Na konci rozhovoru jsem každému poděkovala za jeho účast a ochotu. V CCS Empatie mi po předchozí elektronické domluvě pomáhala s výběrem respondentů vedoucí chráněného bydlení. Vzhledem ke skutečnosti, že klienti zůstanou v anonymitě a neuvádím jejich osobní údaje, nemusela jsem shánět žádné souhlasy od opatrovníků k provedení rozhovoru. Jelikož někteří z klientů neznali své základní informace, měla jsem možnost přístupu

i k jejich dokumentaci, kde jsem data dohledala, popřípadě mi pracovnice odpověděla na mé doplňující otázky. Rozhovory byly většinou uskutečněny v rámci dvou setkání, kvůli doplňování detailů.

Rozhovor směřoval od otázek zaměřených na přítomnost, přes minulost až k budoucnosti. Rozhovor byl rozčleněn na pět základních tematických částí, ze kterých vyplynulo několik okruhů, do kterých lze rozdělit působící faktory.

Část 1: Sem jsem zařadila základní identifikační údaje sloužící k popisu respondenta, mezi které patří zjišťování věku, pohlaví, stupně a druhu postižení.

Část 2: Tento bod rozhovoru byl věnován profesní přípravě, kde jsem se zaměřila na dosažený stupeň a obsah vzdělání.

Část 3: V této části rozhovoru jsem se především zabývala zájmy, denní náplní, s čímž samozřejmě souvisí i pracovní uplatnění a pracovní zkušenosti.

Část 4: Tento okruh obsahoval otázky týkající se rodiny, přátel, kontaktu se společnostmi a peněz.

Část 5: Nakonec jsem kladla otázky ohledně žebříčku hodnot, uspokojování potřeb a plánů do budoucnosti.

Z důvodu zachování anonymity jednotlivých klientů v práci neuvádím jména, ale jsou zde nazýváni jako respondenti. Z CSS Tloskov jsou jedinci vedeni jako T1, T2 a z CSS Emaptie jako E7, E8 a další.

6 Výsledky šetření

6.1 Případové studie

Respondent T1

Žena, 33 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Tloskov.

Navštěvovala zvláštní školu internátní, poté nastoupila na odborné učiliště na obor kuchař, studium však nedokončila a přestoupila na praktickou školu. Ve škole se naučila psát, počítat, ale číst umí jen některá velká tiskací písmena.

Během dne ráda kouká na televizi, poslouchá rádio, povídá si se spolubydlícími na bytě, chodí na procházku nebo sedává na lavičce, kde přemýšlí nebo si povídá s ostatními klienty. Ráda zpívá, staví puzzle, ale momentálně na to nemá dostatek času. Ze všeho nejraději svůj volný čas tráví s přítelem a nejvíc ji baví milování se s ním. Jednou týdně chodí na muzikoterapii, dále do truhlářského ateliéru, kde vyřezává výrobky ze dřeva a jiný den zas navštěvuje textilní ateliér, kde z vlny plete podsedáky. Vychovatelky jí zařídily, že od léta dvakrát týdně chodí vypomáhat na fyzioterapii. Její hlavní náplní je doprovod klientů z domovů na fyzioterapii. Vydělané peníze jí chodí na účet a kupuje si za ně jen potřebné věci. Sama mimo areál nikam nechodí. Přibližně jednou měsíčně jde s doprovodem na nákup do nedalekého města a alespoň jednou ročně jezdí na výlet.

V tomto domově žije již 10 let a s nikým z rodiny se nestýká. Dřív bydlela s rodiči a bratrem, poté u přítele, který se k ní nechoval dobře. Nyní má přes pět měsíců nového přítele, který pravidelně jezdí na odlehčovací službu. Kamarády a nejlepší kamarádku má na bytě.

Odmítla přestoupit na službu chráněné bydlení. Do budoucna by se práce na fyzioterapii vzdát nechtěla, ale ráda by si udělala kurz a chtěla by být masérkou. V rámci Rádia Tloskov má možnost udělat rozhovor s Petrem Kolářem. Nejvíce by si přála, aby její přítel byl také trvale v zařízení. V jejím žebříčku hodnot by na první místo dala lásku, na druhé práci, na třetí zdraví, pak přátelství a na poslední místo

rodinu, u které zdůraznila, že jí nemá a spíš by jí tam nedávala vůbec. Základní potřeby jsou uspokojovány.

Je pro ni zajímavější pracovat než nepracovat. K práci je motivovaná především tím, že v práci pomáhá lidem. Je nejvíce ovlivněna partnerem. Mezi faktory, které přispívají k její motivaci a k pracovnímu začlenění, patří zájmy, plán, její komunikativnost a přátelé. Negativně ji může ovlivňovat její nízké sebevědomí.

Respondent T2

Žena 40 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Tloskov.

Nejdříve navštěvovala zvláštní školu internátní a následně praktickou školu, kde se naučila psát, počítat, ale číst moc ne. Nyní pobývá na sociální službě domov pro osoby se zdravotním postižením.

Během dne ráda sleduje televizi, kouká na DVD, poslouchá písničky, staví puzzle. Ve volném čase, když je venku hezky, tak je venku, ale většinou je na bytě, kde dělá běžné domácí práce a povídá si se spolubydlícími. Dříve hrála divadlo, baví ji sportovat a jednou týdně chodí na fyzioterapii. Vychovatelka jí zařídila práci v kuchyni u myčky, kde dvakrát týdně skládá nádobí. Další tři dny v týdnu chodí na pracovní výchovné činnosti, kde stříhá papíry. Mimo areál moc nechodí. Do nedalekého města chodí s pracovníci nakupovat potřebné věci a na výlety nejedí.

Má bratra, s kterým se nevidá, ale alespoň jednou měsíčně za ní jezdí rodiče nebo ona jede domů, kde pomáhá nebo chodí s pejskem ven. Mimo zařízení má přítele, ke kterému jezdí. Během práce v kuchyni si našla nové kamarády, ale jinak má kamarády jen na bytě.

Dříve chtěla pracovat jako učitelka ve školce, ale teď už ne. Do budoucna by chtěla neustále pracovat u myčky v kuchyni. V žebříčku hodnot by na první místo dala zdraví, na druhé rodinu, na třetí přátelství, pak práci a na poslední místo lásku. Její potřeby až na potřebu seberealizace jsou uspokojovány.

Je pro ni zajímavější pracovat než nepracovat. K práci je motivovaná hlavně tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Celkově je nejvíce ovlivněna zájmy a přáteli. Mezi faktory, které přispívají k pracovnímu začlenění, patří její komunikativnost.

Respondent T3

Žena, 31 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Tloskov.

Od mala žila v domově pro osoby se zdravotním postižením a poté navštěvovala zvláštní školu internátní, kde se naučila číst, psát a počítat. Po škole šla sem do centra, kde bydlela na domově a od září začala využívat službu chráněné bydlení.

Její největším koníčkem je sport, především ráda hraje přehazovanou a fotbal. Dříve chodila na muzikoterapii a na hipoterapii, ale od té doby, co jezdí do práce, už ji terapie nebaví. Každý všední den jezdí autobusem do pekárny, kde loupe jablka, vytírá a dělá tam všechny možné potřebné práce. Práci mimo areál jí pomáhala sehnat vychovatelka. Dříve ještě pracovala v kuchyni, ale tam se setkala s pomluvami od kolegyně. Do města chodí nakupovat sama, ale i s vychovatelkou. Nyní si šetří na novou ledničku.

Dívka s vlastní rodinou nikdy nebyla v kontaktu, nemá přítele a ani přátele. Nemá ráda společnost, raději je sama v klidu na pokoji.

Do budoucna by se více chtěla věnovat fotbalu, především by chtěla hrát na postu brankáře. Nejdůležitější hodnota je pro ni zdraví a poté práce. Rodinu nezná, přátelství a láska být nemusí a přidala by sport. Její potřeby jsou uspokojovány.

Je pro ni zajímavější pracovat než nepracovat. K práci je motivovaná tím, že v práci má možnost uskutečnit své osobní dispozice, a důležité je i získat hmotný prospěch. Největším působícím faktorem jsou zájmy. Nevyhledává společnost a je málomluvná.

Respondent T4

Muž, 32 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, kleptomanie, CSS Tloskov.

Respondent navštěvoval základní praktickou školu internátní a poté praktickou školu. Ve škole se naučil počítat do 20, trochu psát, spíš opisovat, ale číst neumí. Po škole byl umístěn sem do centra na sociální službu domov pro osoby se zdravotním postižením, kde je už přes dvanáct let.

Ve volném čase je především s kamarády z bytu, rád chodí ven, jezdí na kole a dělá domácí práce. Každý všední den chodí na pracovní výchovné činnosti, kde připravuje

a třídí krabice a papír. Dále chodí na venkovní činnosti, kde natírá lavičky a v blízké budoucnosti bude chodit v rámci zařízení pomáhat do areálu ke koním. Rád kouká na televizi a poslouchá rádio, ale nemá na to čas. Do města chodí jen s vychovatelkou a do divadla a na různé výlety mimo areál jezdí rád. Rád chodí i do kavárny na dobroty. Dříve pracoval v kuchyni, kde myl nádobí, skládal nádobí z myčky a dělal vše, co je potřeba. Mezi jeho další zkušenosti patří práce jako údržbář, především vytíral schody, dále roznášel po okolí letáky.

Respondent má oba rodiče a bratra, kteří cca jednou za půl roku přijedou na návštěvu, a on domů jezdí jednou ročně na Vánoce, ale letos nejede. Přítelkyni měl, ale opustila ho.

Do budoucna by chtěl pracovat někde mimo areál a vydělávat si peníze. Například v kuchyni mýt nádobí. Nejdůležitější hodnotou je pro něho práce, pak rodina, přátelství, zdraví a lásku by zde nezmiňoval. Základní potřeby jsou uspokojovány.

Raději pracuje, než aby nepracoval. Nyní navštěvuje aktivity v zařízení, které mu zařídila pracovnice, a spolupracuje se společností Rytmus Benešov. Je motivovaný k práci tím, že v práci může najít přátelské kontakty a získat hmotný prospěch. Jeho největší překážkou v práci je kleptomanie. Je především ovlivněn zájmy, zkušenostmi, plány, přáteli a komunikativností.

Respondent T5

Muž, 60 let, starší věková kategorie, středně těžké mentální postižení, CSS Tloskov. V návaznosti na svůj věk uvedl, že ho občas bolí ruce a musí si odpočinout.

Respondent navštěvoval zvláštní školu internátní. Číst neumí, umí se pouze podepsat a počítat jen do dvaceti. Nyní pobývá na sociální službě domov pro osoby se zdravotním postižením.

Baví ho především aktivity v textilním ateliéru, kam chodí každý všední den. Na bytě sám rád kouká na televizi, poslouchá rádio, dělá domácí práce a pomáhá vychovatelkám momentálně s loupáním ořechů na cukroví. Rád chodí na houby, na procházku po parku, do města nebo jezdí na výlety. Výjimečně byl na muzikoterapii

a tanečkách. Na nákup potřebných věcí chodí s doprovodem. Dřív pomáhal zedníkům a chodil na melouchy.

Od malička bydlel jen se dvěma bratry a s otcem, ke kterému i během pobytu v zařízení jezdil. Po smrti otce, už domu nejezdí, sourozenci mu dříve posílali na Vánoce balík sladkostí, ale už neposílají. Celkově má málo kamarádů, především se baví se spolubydlícími na bytě, popřípadě s kolegy v práci a s přítelkyní na jiném domově.

Do budoucna by ještě chtěl vyhrát medaili a být úspěšný ve sportovních aktivitách, které zařízení jednou ročně pořádá. Základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace. Nejdůležitější hodnotou je pro něj zdraví, poté láska, práce, přátelství, ale rodinu by sem nezařazoval.

Považuje za zajímavější pracovat než nepracovat, o práci v rámci zařízení se ucházel sám a pracovnice mu pomohla. K práci je motivován tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice a že tam má přátele. Je ovlivněn především svými zájmy, přáteli a trochu zkušenostmi a sociálním kontaktem.

Respondent T6

Muž, 52 let, hraniční věková kategorie, středně těžké mentální postižení, CSS Tloskov.

Chodil do zvláštní školy, kde se naučil psát a počítat.

Od září jezdí každý všední den autobusem do prádelny, kde věší prádlo a skládá vše, co je potřeba. O víkendu rozváží jídla po areálu do domovů. Dřív chodil na různé terapie, vypomáhal ve stavebním podniku, kde pomáhal zedníkům, chodil na pracovní aktivitu a vyráběl brikety z novin. Dále rád vytírá a žehlí. Do vzdáleného města chodí sám nakupovat potřebné věci a cigarety. V divadle byl pouze jednou, ale pravidelně jezdí do Prahy na vánoční trhy.

V centru je přes deset let a pobývá na sociální službě domov pro osoby se zdravotním postižením. Většinu svého života bydlel s rodiči, ale oba už zemřeli. Má jen sestru, která mu pravidelně telefonuje, ale on k ní nejezdí. Kamarády má spíš v zařízení a na bytě, ale přítelkyni nemá.

Nejdůležitější hodnotou je podle něho zdraví a práce. Rodinu nemá, přátelství být nemusí a láska taky ne. Základní potřeby jsou uspokojovány.

Raději pracuje, než aby nepracoval, a práci mimo zařízení mu nabídla pracovnice. Je motivován k práci hlavně tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice, a hmotným prospěchem. Je ovlivněn svou pracovitostí, schopností samostatnosti a kontaktem se společností. Dále jej ovlivňuje komunikativnost, zkušenosti a přátelé.

Respondent T7

Muž, 32 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, vada řeči, CSS Tloskov. Největší překážkou pro něj je omezení vyplývající z postižení, kterým je neschopnost verbální komunikace.

Respondent navštěvoval pomocnou základní školu tady v zařízení. Umí se podepsat, opisovat, psát jednotlivá písmena, ale číst a počítat neumí. V 18 letech si ho otec s přítelkyní vzali domů, ale nebylo s ním zacházeno hezky, často utíkal, a proto byl opět umístěn do centra se sociální službou domov pro osoby se zdravotním postižením.

Rád si prohlíží časopisy, kreslí, chodí do kavárny na pivo nebo kávu a na bytě rád dělá domácí práce, jako je uklízení, vytírání a umí i prát prádlo v ruce. Rád sportuje, především chodí hrát přehazovanou a jezdí plavat. Během týdnu chodí do kovoateliéru, kde například řeže, vrtá a pracuje s kladivem. Dále chodí na venkovní činnosti pomáhat se zvířaty nebo rozváží večere, vytírá na různých domovech a chodí na aktivity, kde pracuje s komunikační knihou a učí se znaky makatonu. Občas chodí pomáhat zaměstnancům domů, například s hrabáním listí nebo vybíráním brambor. Od nového roku bude pracovat mimo zařízení v areálu u koní. Za vydělané peníze si kupuje jen potřebné věci.

Má jen otce, který žije s přítelkyní. Jezdí sem na návštěvu a na Vánoce si chtějí respondenta vzít domů. Přátele má převážně na bytě a v práci. Přítelkyni nemá.

Vychovatelky mu zařídily, že bude každý všední den dojíždět do nedaleké vesnice, kde bude pracovat v areálu u koní. Základní potřeby jsou uspokojovány. Nejdůležitější hodnotou je pro něj práce, poté zdraví, láska, rodina a přátelství.

Považuje za zajímavější pracovat než nepracovat. K práci je motivován tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Především je ovlivněn svou pracovitostí, zájmy, zkušenosti a přáteli.

Respondent E8

Muž, 28 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie. Důležitou překážkou pro něj je omezení vyplývající z postižení, kterým je špatná jemná motorika.

Respondent navštěvoval základní školu praktickou, dále praktickou školu, poté si udělal rekvalifikační kurz v oboru kuchař, kde se naučil připravit jednoduché pokrmy, jako je smažený sýr a polévka. Umí počítat do 20, opisovat písmena a diktovaný text píše s chybami. Číst moc neumí.

Rád vyrábí předměty z keramiky, jezdí na kole a chodí do kina, na hokejová utkání a na bruslení. V zařízení během dne kouká na televizi, poslouchá hudbu, odpočívá, hrabe listí, vytírá po obědech a dělá různé domácí práce. Jednou týdně dojíždí do druhého pracoviště na sociálně terapeutické dílny. V truhlářské dílně brousí výrobky a ošetřuje je lakem. Dřív pracoval jako pomocník v kuchyni a chodil na výtvarné dílny.

Je zde na týdenním stacionáři a na víkendy jezdí domu k rodičům a dvěma bratrům. Doma skoro nic nedělá, kouká na televizi, někdy pomáhá matce s vytíráním, s mytím nádobí a vařením. Občas jezdí s otcem na chatu nebo s matkou na různé výlety. V zařízení je už tři roky a od nového roku bude umístěn do jiného zařízení. Má nejlepšího kamaráda, má i jiné kamarády, ale raději je sám.

Do budoucna plánoval začít hrát hokejbal, ale s blížícím se přestěhováním tato zábava není možná. Chtěl by se setkat s nejlepší teniskou Šafářovou a rád by vydělával peníze. Hodnoty seřadil od nejdůležitějšího zdraví, pak lásku, rodinu, přátelství a na poslední místo dal práci. Jeho základní potřeby jsou uspokojeny včetně potřeby seberealizace.

Je pro něj lepší pracovat než nepracovat a práci v sociálně terapeutické dílně mu zařídila pracovnice. K práci je motivován tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Mezi faktory, které jej ovlivňují, patří především rodina a kontakt se

společností. Roli zde můžou mít i jeho zkušenosti. Jako jediný uvedl, že motivace znamená: „*Do budoucna chci něčeho dosáhnout.*“

Respondent E9

Muž, 32 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie.

Muž navštěvoval základní školu speciální a následně praktickou školu, ale neumí číst, psát a ani počítat.

Jedinec rád poslouchá rádio, kouká na televizi a vaří. Už přes tři roky pracuje v sociálním podniku (pekárně), kde uklízí, myje nádobí, zametá a dělá pomocné práce. Do pekárny chodí sám každý všední den dopoledne a odpoledne je v zařízení. V zařízení chodí pomáhat do kavárny, kde myje a utírá nádobí, vaří kávu, a když je potřeba, ještě hrabe listí, myje okna a zalévá.

V zařízení pobývá na sociální službě chráněné bydlení. Má oba rodiče, kteří mu často volají a na víkend jezdí domů. Doma rád pomáhá, například zametá, myje nádobí a vaří s matkou. Nemá přítelkyni, celkově nemá moc kamarádů a raději je sám na pokoji.

Do budoucna by chtěl stále vypomáhat v pekárně. Základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace. Jako nejdůležitější z hodnot uvedl rodinu, pak práci, zdraví, lásku a poslední přátelství.

Raději chodí do práce, než aby nepracoval, a sám se ucházel o práci, kterou mu pomáhala sehnat matka a pracovnice. Je k práci motivovaný především tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Je ovlivněn zejména rodinou, svou schopností samostatnosti, pobývání na chráněném bydlení, také ale svou stydlivostí a málomluvností.

Respondent E10

Muž, 56 let, v období pozdní dospělosti, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie. V souvislosti se svým věkem uvedl, že je rád, že už má trochu volnější režim a může více odpočívat.

Navštěvoval zvláštní základní školu, kde mu šly především počty. Psát se naučil opisováním a číst ho naučil jeho kamarád.

Mezi jeho záliby patří sudoku a osmisměrky. Dále rád čte, sleduje televizi, především historické filmy nebo sport. Rád chodí na pingpongové turnaje, bowling, jezdí na kole, vaří a dříve se hodně věnoval atletice. V zařízení rád pracuje venku, zalévá květiny nebo hrabe listí. Chodíval i na různé terapie, na pracovní činnosti, kde vyráběl koberečky, a pro určitou firmu vyráběl obálky. Mezi jeho další pracovní zkušenosti patří sbírání klacků a kamenů v jablečných sadech. Dále uklízel v kancelářích a pomáhal v jiném zařízení v kuchyni s nádobím a uklízel zbytky po jídle. Sedm let už dojíždí trolejbusem do restaurace, kde dříve myl nádobí. V současnosti do restaurace dojíždí pouze dvakrát týdně a už spíš jen opravuje poličky, uklízí a dělá vše, co je potřeba.

S vlastní rodinou nikdy nebyl v kontaktu. Od mala vyrůstal v domově pro osoby se zdravotním postižením, tady v zařízení je už patnáct let a nyní je na chráněném bydlení. Kamarády má, rád se s nimi zasměje, ale přítelkyni nemá.

Do budoucna by chtěl stále ještě pracovat. Více mu vyhovuje manuální práce než práce s počítačem a technikou. Chtěl by zorganizovat a naplánovat pravidelné tréninky pingpongu. Základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace. Jako nejdůležitější hodnotu uvedl zdraví, jako druhé uvedl kamarády a ostatní z hodnot pro něj nejsou tak podstatné.

Raději chodí do práce, než aby nepracoval, a práci na otevřeném trhu práce mu zařídila pracovnice. Je k práci motivován tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice, a také vidinou hmotného prospěchu. Je ovlivněn svými pestrými zájmy, mnohými zkušenostmi s prací a kontaktem se společností. Také ho ovlivňuje komunikativnost, samostatnost a kamarádi.

Respondent E11

Muž, 25 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie.

Navštěvoval základní školu praktickou, zkoušel odborné učiliště, obor pečovatel, ale přestoupil na praktickou školu, kde se učil kuchařem.

Už druhým rokem dochází na chráněné dílny, kde rozebírá součástky z počítačů. Dříve chodil jen dvakrát týdně, nyní chodí čtyřikrát v týdnu. Do práce chodí dopoledne a odpoledne rád hraje hry nebo se jde s kamarády projít, popřípadě kouká na televizi, vaří večeři, luští křížovky nebo poslouchá rádio. Rád se chodí koukat na hokejové zápasy nebo do města na kávu do kavárny.

Využívá sociální službu týdenní stacionář. Na víkend jezdí domů k rodičům, bratrovi a sestře. Rodiče mu volají i přes týden na mobil. Doma pomáhá v kuchyni, utírá nádobí a společně jezdí na výlety, nakupovat a byli na dovolené v zahraničí. Přítelkyni a kamarády má jen v zařízení, především na bytě.

Do budoucna by stále rád pracoval v chráněné dílně. Za nejdůležitější hodnotu považuje lásku, pak rodinu, pak práci, zdraví a přátelství je pro něj nejméně důležité. Základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace.

Je pro něj lepší chodit do práce než nepracovat a práci v chráněné pracovní dílně mu pomáhala najít pracovnice. Hlavní jeho motivací je práce s přáteli. Především jej ovlivňují jeho zájmy, kontakt s rodinou a společností. Dále může být ovlivněn přáteli a samostatností.

Respondent E12

Žena, 36 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie. Jako největší překážku uvedla právě omezení vyplývající z postižení, kterým je špatná jemná motorika.

Navštěvovala zvláštní školu a poté praktickou školu, kde se naučila vařit, číst, psát i počítat.

Ve volném čase ráda vaří, uklízí, blbne s kamarády na bytě nebo luští křížovky a osmisměrky. Ráda chodí nakupovat nebo do divadla, popřípadě si sednout na kávu. Dva roky uklízela v nákupním centru, ale přestala pracovat kvůli pracovnímu úrazu. V rámci praxe od školy chodila vypomáhat do mateřské školy, nemocnice, ale i do kuchyně. Od nového roku bude pracovat v kavárně v zařízení.

V zařízení je již přes deset let a nyní využívá službu chráněné bydlení. Každý víkend jezdí domu za matkou a babičkou, kde pomáhá nebo společně jezdí na výlety. Má přítele a přátele jen v zařízení.

Chtěla by pracovat s dětmi. Jako nejdůležitější z hodnot uvedla rodinu, pak zdraví, práci, lásku a poslední přátelství. Základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace.

Raději chodí do práce, než aby se nudila, a práci v zařízení jí zařídili pracovníci. Je k práci motivovaná tím, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Při pracovním začlenění ji ovlivňuje kontakt se společností, schopnost samostatnosti a zkušenosti. Dále ji ovlivňuje rodina, ale i trochu zájmy, rodina, kamarádi a nízké sebevědomí.

Respondent E13

Žena, 33 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie. Jako největší překážku uvedla právě svůj zdravotní stav, jelikož je silný epileptik.

Navštěvovala zvláštní školu, poté praktickou školu, kde se naučila číst, psát, počítat a například abecedu.

Mezi její záliby patří vaření, uklízení, zpívání, počítače, boccia, plavání, atletika a sport celkově. Od začátku prázdnin chodí každý den dopoledne do kavárny, kde vrací peníze, připravuje kávu a obsluhuje zákazníky. Odpoledne kouká na televizi, je na počítači, poslouchá písničky, čte nebo vaří. Ráda chodí do města na procházku nebo na kávu, popřípadě do divadla nebo do kina. Pracovala v mateřské škole, dále v kuchyni, kde dokonce pomáhala s vařením, pečením, škubala kachny, mixovala nebo dělala pomazánky. Dále pracovala v chráněné dílně, kde rozebírala šroubky a matky.

Má oba rodiče a bratra, ale na víkendy jezdí jen k matce, které pomáhá. Má přítele i plno kamarádů tady v zařízení.

Nyní využívá sociální službu týdenní stacionář, ale do budoucna by chtěla pobývat na službě chráněného bydlení, dále by chtěla pracovat mimo areál, například v Arpidě v mateřské škole, ale její zdravotní stav, především epilepsie, jí to znemožňuje. Nejdůležitější hodnotou je pro ni zdraví, pak rodina, láska, práce a přátelství. Všechny její základní potřeby jsou uspokojovány.

Je pro ni zajímavější pracovat než nepracovat, práci jí v zařízení zařizovali pracovníci a dříve společnost Koníček. Hlavní její motivací je, že v práci uskutečňuje své osobní dispozice. Při pracovním začlenění ji ovlivnily bohaté zkušenosti s pracovní činností. Stále na ni působí faktory, jako jsou zájmy, schopnost samostatnosti, společnost a kamarádi. K pracovnímu začlenění přispívá i její komunikativnost a rodina.

Respondent E14

Žena, 28 let, v produktivním věku, středně těžké mentální postižení, CSS Empatie.

Navštěvovala základní školu praktickou, kde se naučila psát, číst a počítat. Nejvíce ji bavily předměty občanská a rodinná výchova.

Dopoledne v zařízení chodí na dramatické aktivity, na trénování paměti, bocciu, wellness, fotbal, keramiku nebo zpívání. Nejvíce ji baví práce v kuchyni. Odpoledne poslouchá písničky a televizi sleduje až večer. Nyní nemá žádnou práci na otevřeném ani chráněném trhu práce, pouze v rámci zařízení musí hrabat listí, plít, zalévat nebo pomáhat mýt a utírat nádobí. Po škole pracovala v sociálně terapeutické dílně a poté pracovala v chráněné dílně, kde dělala ruční práce.

Využívá sociální službu týdenní stacionář a na víkendy jezdí domu k rodičům a devíti sourozencům. Doma pomáhá, chodí nakupovat nebo jezdí na výlety. Má přítele z denního stacionáře a její kamarádi jsou jen v zařízení.

Do budoucna by chtěla pracovat na otevřeném trhu práce. Ráda by pracovala v kuchyni nebo v podobném zařízení, kde by pomáhala osobám se zdravotním postižením. Její základní potřeby jsou uspokojovány, až na potřebu seberealizace. Za nejdůležitější hodnotu považuje zdraví, pak práci, rodinu, přátelství a lásku.

Aktivity v zařízení jí pomáhala zařadit pracovnice. Raději pracuje, než aby se nudila. Dívka je motivovaná k práci a její hlavní motivací a přáním je pomáhat lidem. Je ovlivněna svou rodinou, zkušenostmi, zájmy a plánem do budoucna. Neovlivňuje ji společnost, ale trochu ji mohou ovlivňovat přátelé. Její nezaměstnanost může souviset i s jejími problémy s řečí a špatnou chůzí.

6.2 Shrnutí případových studií

Tabulka č. 6: Respondenti, jejich motivace a faktory ovlivňující pracovní začlenění, pracovní činnost a zaměstnání

RESPONDENT T1	ZÁKLADNÍ INFORMACE					
	Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
	33	Žena	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Praktická škola
	PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚŠTNÁNÍ					
	2x týdně pracuje v zařízení na fyzioterapii (doprovází klienty z domovů na fyzioterapii a zpátky)					Práci zařizovala
	Ostatní dny chodí do textilního ateliéru (plete podsedačky) a do truhlářského ateliéru (vyřezává výrobky ze dřeva)					Pracovnice
	MOTIVACE					
	Motivace v práci pomáhat lidem					
	OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
	Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
Spíš ano	Ne	Ano	Spíš ano	Ne	Ne	
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Nízké sebevědomí	Má	Ne	Láska, práce, zdraví, přátelé	Ano	Spíš ne	

RESPONDENT T2	ZÁKLADNÍ INFORMACE					
	Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
	40	Žena	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Praktická škola
	PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚŠTNÁNÍ					
	2x týdně pracuje v zařízení v kuchyni (skládá a vyndává veškeré nádobí z myčky)					Práci zařizovala
	Ostatní dny chodí na pracovních výchovných činnostech (stříhá papíry)					Pracovnice

MOTIVACE					
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice					
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
Spíš ano	Ne	Má	Spíš ano	Spíš ne	Ne
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost
Nízké sebevědomí	Má	Ne	Zdraví, rodina, přátelé, práce, láska	Ne	Spíš ne

ZÁKLADNÍ INFORMACE					
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
31	Žena	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Chráněné bydlení	Základní škola praktická
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ					
Každý všední den pracuje mimo zařízení v pekárně (loupe jablka, vytírá a dělá tam všechny možné potřebné práce)					Práci zajižovala Pracovnice
MOTIVACE					
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice, motivace na hmotný prospěch					
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
Spíš ano	Ne	Ne	Spíš ano	Ne	Spíš ano
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost
Ne	Má	Spíš ano	Zdraví, práce	Ano	Spíš ano

RESPONDENT
T3

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
31	Muž	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Praktická škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Každý všední den chodí na venkovní činnosti (natírá lavičky) nebo do pracovně výchovné činnosti (připravuje a třídí krabice a papír)						Práci zařizovala
						Pracovnice, Občanské sdružení
MOTIVACE						
Motivace najít v práci přátelské kontakty, motivace na hmotný prospěch						
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Ano	Ne	Ne	Ano	Spíš ne	Ano	
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Kleptomanie	Má	Spíš ano	Práce, rodina, přátelé, zdraví	Ne	Spíš ne	

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
62	Muž	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Zvláštní škola internátní	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Každý všední den chodí do textilního ateliéru (stříhá látku)						Práci zařizovala
						Pracovnice, Sám
MOTIVACE						
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice, motivace přátelské kontakty						

OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
Ano	Spíš ano	Má	Spíš ano	Ne	Spíš ano
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost
Bolí ho ruce	Má	Ne	Zdraví, práce	Ano	Spíš ano

ZÁKLADNÍ INFORMACE					
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
52	Muž	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Zvláštní škola
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ					
Každý všední den pracuje mimo zařízení v prádelně (věší prádlo a skládá, vše co je potřeba) O víkendu v zařízení rozváží jídlo do domovů					Práci zařizovala Pracovnice
MOTIVACE					
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice, motivace na hmotný prospěch					
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
Ano	Ano	Ne	Ano	Ne	Spíš ano
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost
Ne	Ne	Spíš ano	Zdraví, láska, práce, přátelé	Ano	Ano

RESPONDENT
T6

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
32	Muž	Středně těžké MP	CSS Tloskov	Domov pro osoby se ZP	Pomocná škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Každý všední den v zařízení chodí do kovoateliéru nebo do venkovní činnosti (pomáhá se zvířaty) nebo rozváží večere nebo vytírá na různých domovech Bude pracovat mimo zařízení v areálu u koní					Práci zařizovala	
					Pracovnice	
MOTIVACE						
Motivace v práci pomáhat lidem						
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Ano	Spíš ne	Ne	Spíš ano	Spíš ne	Spíš ano	
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Neschopnost verbální komunikace	Má	Spíš ne	Práce, zdraví, láska, rodina, přátelé	Ano	Spíš ano	

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
28	Muž	Středně těžké MP	CSS Empatie	Týdenní stacionář	Praktická škola, Rekvalifikační kurz	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
1x týdně navštěvuje sociálně terapeutickou dílnu (truhlářská dílna)					Práci zařizovala	
					Pracovnice	
MOTIVACE						
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice						

OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Spíš ne	Ano	Ne	Spíš ne	Ano	Spíš ano	
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Jemná motorika	Ne	Spíš ne	Zdraví, láska, rodina, přátelé, práce	Ano	Spíš ne	

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
32	Muž	Středně těžké MP	CSS Empatie	Chráněné bydlení	Praktická škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Každý všední den chodí do sociálního podniku – pekárny (uklízí, myje nádobí, zametá) Pravidelně chodí v zařízení do kavárny (myje a utírá nádobí, vaří kávu)					Práci zařizovala Pracovnice, Sám, Máma,	
MOTIVACE						
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice						
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Spíš ne	Ne	Ne	Spíš ne	Ano	Ne	
Překážka	Vysněné práce/plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Stydlivost	Ne	Spíš ano	Rodina, práce, zdraví, láska, přátelé	Ne	Ano	

RESPONDENT
E9

RESPONDENT E10	ZÁKLADNÍ INFORMACE					
	Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
	56	Muž	Středně těžké MP	CSS Empatie	Chráněné bydlení	Zvláštní škola
	PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ					
	2x týdně pracuje mimo zařízení v restauraci (opravuje poličky, uklízí a dělá vše, co je potřeba)					Práci zařizovala Pracovnice
	MOTIVACE					
	Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice, motivace na hmotný prospěch					
	OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY					
	Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost
	Ano	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano
Překážka	Vysněné práce/ plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Musí častěji odpočívat	Ne	Ano	Zdraví, přátelé	Ne	Ano	

RESPONDENT E11	ZÁKLADNÍ INFORMACE					
	Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání
	25	Muž	Středně těžké MP	CSS Empatie	Týdenní stacionář	Praktická škola
	PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ					
	4x týdně pracuje mimo zařízení v chráněné pracovní dílně (rozebírá součástky z počítačů)					Práci zařizovala Pracovnice
	MOTIVACE					
	Motivace najít v práci přátelské kontakty					

OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Spíš ano	Spíš ano	Má	Ano	Spíš ano	Ne	
Překážka	Vysněné práce/ plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Ne	Ne	Spíš ano	Láska, rodina, práce, zdraví, přátelé	Ne	Spíš ne	

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
36	Žena	Středně těžké MP	CSS Empatie	Chráněné bydlení	Praktická škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Nepracuje Bude pracovat v zařízení v kavárně					Práci zařizovala	
					Pracovnice	
MOTIVACE						
Motivace uskutečnit v práci své osobní dispozice						
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Spíš ano	Ano	Má	Spíš ano	Ano	Ano	
Překážka	Vysněné práce/ plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Jemná motorika, Nízké sebevědomí	Má	Spíš ano	Rodina, zdraví, práce, láska, přátelé	Ne	Ano	

RESPONDENT
E12

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
33	Žena	Středně těžké MP	CSS Empatie	Týdenní stacionář	Praktická škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Pravidelně v zařízení chodí do kavárny (vrací peníze, připravuje kávu a obsluhuje zákazníky)					Práci zařizovala	
					Pracovnice, Organizace	
MOTIVACE						
Motivace v práci pomáhat lidem						
OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Ano	Ano	Má	Ano	Spíš ano	Ano	
Překážka	Vysněné práce/ plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Epilepsie	Má	Spíš ne	Zdraví, rodina, láska, práce, přátelé	Ano	Spíš ano	

ZÁKLADNÍ INFORMACE						
Věk	Pohlaví	Stupeň mentálního postižení	Zařízení	Sociální služba	Nejvyšší dosažené vzdělání	
28	Žena	Středně těžké MP	CSS Empatie	Chráněné bydlení	Praktická škola	
PRACOVNÍ ZAČLENĚNÍ, PRACOVNÍ ČINNOST, ZAMĚSTNÁNÍ						
Nepracuje Každý všední den v zařízení chodí do aktivizační činnosti - dramatická aktivita, trénování paměti, boccia, wellnes, fotbal, keramika nebo zpívání					Práci zařizovala	
					Pracovnice	
MOTIVACE						
Motivace v práci pomáhat lidem						

OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY						
Zájmy	Sociální kontakt	Partner/ka	Přátelé	Rodina	Zkušenost	
Spíš ano	Ne	Má	Ano	Ano	Ano	
Překážka	Vysněné práce/ plán	Peníze	Hodnoty	Potřeby	Samostatnost	
Ne	Má	Spíš ne	Zdraví, práce, rodina, přátelé, láska	Ne	Ne	

(Vlastní výzkum, 2016)

Zmiňovaná zvláštní škola je dnešní základní škola praktická a dřívější pomocná škola je dnešní základní škola speciální.

7 Diskuze

Cílem práce bylo zjistit hlavní motivační činitele pro osoby s mentálním, popřípadě kombinovaným postižením k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání. V první řadě jsem se hlouběji zaměřila na čtyři základní motivační síly, mezi které Langmeier a Krejčířová (2006) řadí motivaci získat hmotný prospěch, pomáhat lidem, uskutečnit v práci své osobní dispozice a najít přátelské kontakty. V zařízení Empatie jsem zjistila, že nejčastěji motivuje možnost uskutečnit v práci své osobní dispozice. Dotyčné lidi práce baví, mohou v ní ukázat své schopnosti, realizovat své zájmy, ale i uplatňovat svůj temperament a naplňovat své osobnostní předpoklady. Dvě osoby motivuje pomáhat lidem a je pro ně důležité, že je práce prospěšná druhým. Důvody směřující k získání hmotného prospěchu, popřípadě získání přátel, byly většinou zmiňovány jen okrajově. V Tloskově nejvíce osob motivuje uskutečnit v práci své osobní dispozice. Jednoho respondenta, stejně jako v předchozím zařízení, nejvíce motivuje navázat přátelské vztahy, možnost sociálního kontaktu a spolupráce s lidmi. Výsledky zkoumání ukázaly, že nikdo ze zařízení není primárně motivován hmotným prospěchem, popřípadě tím, že se dokáže samostatně uživit, získá ekonomickou nezávislost a dobrý životní standard. Kořínková et al. (2006) uvádí, že u intaktních osob jsou peníze nejběžnějším motivem k práci. Potvrzuji její tvrzení, že význam práce pro většinu respondentů spočívá pouze v pomoci někomu nebo aktivitě pro osobní potřebu a nechápou ji ve smyslu finančního ohodnocení. Svou roli zde může mít i fakt, že jedinci nedostávají peníze přímo do rukou, ale chodí jim na účet, a tak pro ně ono abstraktní finanční ohodnocení není lákavou odměnou. Z výsledků je patrné, že u jedinců umístěných na službě chráněné bydlení hmotný prospěch hraje větší roli. Tito lidé si sami hospodaří, nakupují a více si uvědomují důležitost a potřebu peněz, např. na suroviny na vaření, na prací prostředky, oblečení, službu apod. Porovnáme-li zařízení navzájem, v CSS Empatie častěji zmiňovali důležitost peněz, na rozdíl od druhého zařízení, kde jsou osoby mnohem více izolovány a svou úlohu zde hraje i absence rodinných vztahů a sociálního kontaktu. Vliv může mít i neustálá komplexní péče, která je vede k pohodlnosti a prohlubuje jejich závislost na sociálních službách. Mají své

pohodlí, jsou spokojeni se svým životem, prestiží, nedoufají ve vyšší životní postavení a ani ho nechtějí získat.

Mým dalším cílem bylo zjistit faktory, které působí na jednice a ovlivňují jeho motivaci. Zjištění faktorů nebylo jednoduché, protože jsou individuální, bylo jich nalezeno několik. Dochází k jejich vzájemnému doplňování a kombinování a mohou působit jak negativně, tak pozitivně.

Co se týká věku, v CSS Tlokov jsem musela častěji v dokumentaci dohledávat datum a ročník narození. Nicméně ani jeden z respondentů se necítil svým věkem omezen, pouze dva respondenti uvedli, že potřebují při práci více odpočívat.

Dalším faktorem může být zdravotní postižení, popřípadě přidružené vady, které jedince bezpochyby omezují, ale pouze čtyři z klientů jako největší překážku uvedli právě omezení vyplývající z postižení. Uvedli zhoršenou jemnou motoriku, epilepsii a neschopnost artikulované mluvy. Ostatní se cítí při plné síle, zdraví a bez jakýchkoli zdravotních omezení.

Další z oblastí, na kterou jsem se zaměřila, je získaná kvalifikace, kterou samozřejmě ovlivnilo postupné zdokonalování legislativy a školského systému. Respondenti z CSS Tlokov ve většině případů navštěvovali zvláštní školu internátní a jeden dotazovaný pomocnou školu. Následně pak ve studiu na praktické škole pokračovali pouze tři respondenti. Ve škole se naučili počítat do dvaceti, trochu psát, spíš opisovat, ale číst moc ne. Jedinci z Empatie až na jednoho respondenta základy trivia ovládají a uváděli i další dovednosti a znalosti, které ve škole získali. Výsledky mého šetření poukazují na skutečnost, že dosažený stupeň vzdělání nemá vliv na následující zaměstnání a mnohdy ani neodpovídá schopnostem, kterými by měli studenti po absolvování školy disponovat. Například dotazovaní, kteří jsou vyučenými kuchaři a mají potřebné znalosti, své dovednosti v práci neuplatňují. Důkazem jsou také respondenti, kteří mají jen zvláštní školu a pracují na otevřeném trhu práce, na rozdíl od respondentů, kteří mají navíc vystudovanou praktickou školu, ale pracují v rámci chráněného pracovního místa. V běžném životě to bývá naopak, čím vyšší vzdělání, tím lepší pracovní pozice. Příčinou mohou být nedostatečně osvojené vědomosti a nevyhraněnost v tom, jaký typ práce chtějí dělat, co umí, v čem jsou dobří a v čem

chtějí být úspěšní. Chybí jim další hybné síly, které by je nasměrovaly na reálnou profesní dráhu a které by je popoháněly k edukaci. Následkem může být, že získané vědomosti a návyky ztrácí.

Další z faktorů jsou zájmy, které jsou u obyvatel CSS Empatie mnohem rozmanitější a mají více možností než respondenti z druhého zařízení, kteří jsou omezeni pouze na aktivity v rámci zařízení. V CSS Tloskov nejčastěji mezi své koníčky zařazovali svou práci, čímž se podařilo spojit zájmy s pracovním uplatněním. Chodí do práce s radostí, s potěšením dělají aktivity, které je baví, a mohou pracovat s věcmi, které se jim líbí.

Respondenti dále uváděli povídání a trávení času na bytě s kamarády, čímž lze říct, že faktor přátel je pro ně mnohem důležitější a ovlivňuje je více než v druhém zařízení.

Další z velkých rozdílů vidím v rodinném zázemí. Jedinci z CSS Empatie využívají službu týdenního stacionáře, popřípadě službu chráněného bydlení a až na jednu výjimku jezdí pravidelně na víkendy domu. V druhém zařízení jsou všichni umístěni na pobytové službě a s rodinou se vůbec nestýkají nebo udržují minimální a nepravidelný kontakt.

Rozdíl je i v pracovním uplatnění. V CSS Tloskov mají pouze dva respondenti jiné zkušenosti s pracovním začleněním a ostatní kromě svého současného zaměstnání jinde nepracovali. Pouze dva respondenti pracují na otevřeném trhu práce a ostatní pracují v zařízení, popřípadě navštěvují aktivizační činnosti nebo pomáhají zaměstnancům. V CSS Empatie má více lidí jiné zkušenosti s pracovním začleněním a měli příležitost poznat, jaké to je pracovat a získat pozitivní návyky. Respondenti pracují na otevřeném trhu práce, v sociálním podniku, v chráněné pracovní dílně, v sociálně terapeutické dílně, v rámci zařízení nebo navštěvují aktivizační činnosti.

Také častěji pracují mimo zařízení, což umožňuje větší styk s lidmi a větší kontakt se společností. Vycházky do města a samovolný pohyb mimo areál je důležitý nejen pro sociální kontakt, ale samozřejmě souvisí i s větší samostatností, a to jak v dopravě, tak v nakupování a v hospodaření s penězi. Většina respondentů z Tloskova se pohybuje pouze v okruhu svých spolubydlících a personálu. Mimo areál chodí pouze nakupovat, především s doprovodem a společně s ostatními klienty. Nakupují pouze potřebné věci

a peníze tolik nevyužívají. Naopak v Empatii někteří potřebují peníze na suroviny na vaření, jiní by si rádi koupili tablet nebo hudební přehrávač. Rádi chodí do kina, do divadla, na hokej, na bowling, do kavárny a na nákupy, kde peníze využívají.

Se společenským životem souvisí i faktor samostatnosti. Jedinci si jsou schopni obstarat běžné záležitosti, koupit si potřebné věci, ale většinou to za ně vykonávají pracovníce, které mnohé činnosti provádí v rámci poskytování služeb, nebo aby práci urychlily a bylo dřív a lépe vše hotové. Je důležité, aby byli klienti odborně vedeni, vhodná asistence je na místě, ale nikoli dělat vše za ně. Trénování základních sebeobslužných dovedností, zapojování do péče o domácnost, o provoz instituce a do běžných každodenních aktivit.

Zaměřím-li se na plány do budoucna, většina lidí z obou zařízení uvedla, že by chtěli pracovat tam, kde pracují, a o získání lepší pozice nebo práci na otevřeném trhu nemají zájem. Po hlubším rozhovoru se mi respondenti svěřili, že mají určitá přání nebo vysněnou práci, ale po jejich dosažení netouží.

Co se týče hodnotového žebříčku u respondentů, v obou zařízeních hodnotu zdraví uvedli všichni dotazovaní a ve většině případů ji dali na první místo. Hodnotu práce v zařízení CSS Tloskov respondenti zařazovali na vyšší místa než v druhém zařízení, kde jeden z respondentů tuto hodnotu ani neuvedl. Hodnota rodiny je v CSS Empatie umísťována v horních částech žebříčku, ve srovnání s druhým zařízením ani čtyřikrát nebyla zařazena. V CSS Empatie je na rozdíl od druhého zařízení hodnota přátelství nejčastěji umísťována na spodní místa žebříčku. Hodnota lásky se v obou zařízeních pohybuje podobně, s tím rozdílem, že v CSS ji více respondentů do žebříčku nezařadilo.

Při zjišťování potřeb jsem vycházela z Novosada (2009), který uvádí dělení základních potřeb podle Maslowa. Fyziologické potřeby, potřeba bezpečí a jistoty, potřeba lásky a sounáležitosti, potřeba uznání byly ve všech případech naplňovány. Jediná potřeba seberealizace, pocitu vlastního růstu, nebyla převážně u jedinců z Empatie naplňována a je nutné říct, že ani uspokojování potřeby uznání na jedince nemá vliv.

U několika respondentů, především v CSS Tloskov, bylo patrné nízké sebevědomí a podceňování schopností. Jediný dotazovaný se zmínil, že svou předešlou práci opustil

kvůli pomluvám. Přestože jedinci jako nejvíce zmiňované aktivity uvedli sledování televize, popřípadě poslouchání rádia, dle mého názoru masmédiá na respondenty velký vliv nemají. Nemotivují je ani osoby, které pracují mimo zařízení a měly by jim jít příkladem. Z výsledků je patrné, že respondentům chybí pracovní návyky, disciplína, ale také nabídka vhodných pracovních pozic, na nichž by mohli uplatnit své znalosti. Velkou roli zde hraje prostředí, ve kterém se nacházejí, a jednu z hlavních rolí v jejich životě hrají pracovníci, kteří je velice dobře znají a ví o jejich možnostech, schopnostech, zájmech a zkušenostech. Jedinci jsou závislí na jejich neustálé přítomnosti a jsou zvyklí, že jim pomohou, vše zajistí a zařídí. Nemusí si sami shánět jídlo, zajišťovat finanční ani materiální prostředky a mít zodpovědnost. Velkou roli zde hraje i fakt, že zařízení jsou umístěna na okraji města, s čím souvisí izolovanost, dopravní nedostupnost a omezení možnosti poznat okolní svět a seznámit se s ním. Respondenti z obou zařízení se o sociální politiku nezajímají, ve většině případů si své povolání sami nevybírali a práci jim zařídily pracovnice ze zařízení.

Jak již bylo zmíněno, klienti jsou k práci motivováni, pracují, protože chtějí, ale u vybraných respondentů ve většině případů o jejich vhodném povolání rozhodovaly vychovatelky, popřípadě klíčové pracovnice. Bylo by dobré i v rámci zařízení využívat služby, které by jim pomohly s pracovním uplatněním. Krejčířová (2014) zdůrazňuje důležitost spolupráce s organizacemi, které nabízejí kariérové poradenství, protože výběr školy je rozhodující pro budoucí povolání a pracovní uplatnění. Důležité je také zajištění co nejjednoduššího a bezproblémového přechodu ze školy do pracovního prostředí. Služby by měly být individuálně zaměřeny na potřeby a zájmy, aby byly ku prospěchu klientů. Je nutné zvolit takové zaměstnání, kde budou moci tito lidé využít vlastního potenciálu a zároveň bude docházet k jejich rozvoji. U respondentů v CSS Tloskov dle mého především chybí spolupráce a sociální kontakt s intaktními lidmi, který přispívá k odstranění předsudků, získání větší solidarity a pochopení podstaty rovných práv a stejných povinností. Jedinci mají na víc, než jen na aktivity v rámci běžných stereotypních aktivizačních činností v zařízení, a proto by měli mít možnost získat vhodnou pozici mimo zařízení a zajištění přítomnosti asistenta. Vhodná by pro ně byla spolupráce s mnohými obecně prospěšnými společnostmi a sociálním podnikem.

V Empatii se jedná především o přechod z práce v zařízení, popřípadě chráněného pracovního místa za pomoci například podporovaného zaměstnávání, k práci na otevřeném trhu práce. Problémem ale zůstává, že v dnešní společnosti není dostatek nabídek a vhodných pracovních míst na otevřeném ani na chráněném trhu práce, což potvrzují údaje uvedené v teoretické části z Integrovaného portálu Ministerstva práce a sociálních věcí. Je důležité zajistit více pracovních nabídek, zlepšení informovanosti a větší motivaci nejen klientů, ale i zaměstnavatele, aby raději nepoužívali pasivní opatření. Motivující by mohly být i vyšší finanční příspěvky. Problémem je také nedostatečné poradenství zaměřené na klienta, zařízení nebo zaměstnavatele a chybějící účast úřadu práce. Je nezbytné si uvědomit, že primárním úkolem zařízení není zajištění vzdělání a zprostředkování práce. Na místě by byla vhodná větší angažovanost především ze strany státu. Klienti nemají informace o možnostech práce. Navrhují vytvořit informační schůzky ve spolupráci s agenturou podporovaného zaměstnávání, úřadem práce, popřípadě s pracovníky kariérního poradenství nebo neziskových organizací, kteří by pravidelně docházeli do zařízení. Nemusí se jednat o individuální schůzky, ale například o setkání pro 5 osob. V tomto případě by bylo dobré souběžně působit na více klientů, kteří se mohou vzájemně podporovat, dodávat si odvahy a celkově se od sebe vzájemně učit, ale také se srovnávat. I přes skupinové sezení je důležitý individuálnější přístup, zaměřit se na jejich zájmy a cíle. Nejdříve je nezbytné zdůraznit a vysvětlit význam a výhody práce, kde ji hledat a pomoci pochopit, jak ve skutečnosti funguje. Pracovníci by se měli snažit přimět je k větší samostatnosti, zájmu jít si za svým cílem a být v něčem úspěšní. Měli by posilovat jejich vědomí, že placená práce je důležitou hodnotou. Zaměstnání rovná se samostatnost a plnohodnotný život. Je nutné zajistit práci, která je pro něj přínosná a v ideálním případě se nenachází v zařízení.

Shrnu-li výsledky mého šetření, je patrné, že osoby se zdravotním postižením umístěné v pobytových zařízeních, jsou k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a k získání zaměstnání motivovány. Ve většině případů jejich hlavní pohnutkou je, že mohou v práci uskutečnit své osobní dispozice. Práce je baví, mohou v ní ukázat své schopnosti, realizovat své zájmy a naplňovat své osobnostní předpoklady. Na druhou

stranu jedinci nemají dostatek motivačních činitelů, které by je podporovaly, aby si sami hledali zaměstnání. Na jejich postoji k pracovní činnosti působí především prostředí, ve kterém právě žijí a osoby, které je obklopují. Důležitými faktory je také kontakt se společností a zájmy. Na základě uvedených zjištění si dovoluji stanovit hypotézy, které mohou vést k následnému kvantitativnímu šetření.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala problematikou motivace osob s mentálním a kombinovaným postižením k pracovnímu začlenění. Nejprve jsem sestavila teoretický koncept, ve kterém jsem se věnovala základní charakteristice a vymezení hlavní cílové skupiny. Věnovala jsem se i její profesní přípravě, která může probíhat v rámci středního, popřípadě i celoživotního vzdělávání. Osoby se zdravotním postižením tvoří skupinu osob, která je ohrožena vysokou mírou nezaměstnanosti. Samozřejmě zajistit účast každého jedince s postižením na trhu práce není možné, ale poskytovaná zvýšená ochrana a výhody na trhu práce jsou nevyhnutelné. Měly by být vytvořeny vhodné podmínky, které by podporovaly jejich zapojení do přirozeného života intaktních osob. Osoby se zdravotním postižením mají stejná práva jako všichni ostatní. I přes tuto skutečnost s nimi v současnosti není jednáno rovným přístupem a nemají možnost stejných příležitostí v oblasti sociálního ani pracovního začlenění jako intaktní osoby. K získání maximální možné kvality života, samostatnosti a minimalizování závislosti na pomoci okolí přispívá mimo jiné ucelený systém rehabilitace, u kterého jsem se především zaměřila na pracovní prostředky. Mezi možnosti pracovní podpory lze řadit činnost úřadu práce, a to především pracovní rehabilitaci, rekvalifikaci, chráněné pracovní místo nebo povinnosti zaměstnavatelů vyplývající ze zákona. Dále zde zmiňuji i sociálně terapeutické dílny, sociální podnik, sociální firmu a nástroje na pomezí, mezi které lze zařadit tranzitní program, podporované zaměstnávání a Job club.

V návaznosti na teoretická východiska jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, konkrétně s využitím polostrukturovaného rozhovoru se čtrnácti respondenty a data byla doplněna analýzou dokumentů a zpracovány případové studie.

Cílem práce bylo zjistit hlavní motivační činitele pro pracovní začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání. Dále jsem zjišťovala, které faktory působící na jedince ovlivňují jejich motivaci a pracovní začlenění. Z výsledků mého šetření je patrné, že jedinci se zdravotním postižením umístění v pobytových zařízeních jsou k pracovní činnosti motivováni. U většiny respondentů bylo zjištěno, že jejich motivačním činitelem je možnost v práci uskutečnit své osobní dispozice. Motivační činitele, jako je pomoc

lidem, najít přátelské kontakty a získat hmotný prospěch, uváděli spíše jen okrajově. Z výsledků je patrné, že hmotný prospěch u jedinců umístěných na službě chráněného bydlení hraje větší roli než u klientů umístěných na domově. Klienti sami hospodaří s penězi a více si uvědomují důležitost a potřebu peněz. Je nezbytné znát význam práce a chápat jej ve smyslu finančního ohodnocení. Zjištění ovlivňujících faktorů nebylo jednoduché, protože jsou individuální, bylo jich nalezeno několik. Dochází k jejich vzájemnému doplňování a kombinování a mohou působit jak negativně, tak pozitivně. Přístup k práci v různé míře ovlivňuje kontakt se společností, stupeň samostatnosti, nízké sebevědomí, ale i osoby jako přátelé, rodiče, blízcí a v našem případě personál. Největším faktorem je prostředí, ve kterém právě žijí, a osoby, které o ně pečují a obklopují je. Jsou závislí na neustálé péči pracovníků, kteří za ně mají zodpovědnost. V podstatě rezignovali a mají důvěru v personál, že se o ně vždy postará a vše jim zařídí. Nedostatečný sociální kontakt a soustavná péče vychovatelek je vedou k pohodlnosti. Jsou spokojeni se svým životem, se svým životním postavením, prestiží a nechtějí získat vyšší pracovní pozici. Nechtějí si práci ani mimo zařízení vyzkoušet. Jsou motivováni k práci, ale chybí jim další hybné síly, které by je popoháněly, aby chápali a viděli další výhody práce. Je nutné říct, že jim chybí motivace, aby si sami našli zaměstnání. Když jim pracovnice práci seženou a vše zařídí, do práce docházejí a jsou rádi, že pracují a nenudí se na pokoji. Důležitým faktorem je i sociální kontakt a zájmy. Spojí-li se zájmy s pracovním uplatněním, jedinci chodí do práce rádi.

Na základě zjištěných informací si dovoluji stanovit hypotézy, které mohou vést k následnému kvantitativnímu šetření:

Hypotéza č. 1: Převládajícím motivačním činitelem dospělých osob s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením žijících v pobytových zařízeních sociálních služeb k pracovnímu začlenění, pracovní činnosti a zaměstnání je, že mají možnost v práci uskutečnit své osobní dispozice, mohou v ní využít své schopnosti a realizovat své zájmy.

Hypotéza č. 2: Nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím motivaci dospělých osob s mentálním, popřípadě s kombinovaným postižením umístěných v pobytových

zařízeních je prostředí a pracovníci, kteří jedince přivedli k pracovnímu začlenění, popřípadě zařídili pracovní činnosti a zaměstnání.

Seznam použité literatury

1. ADAMEC, Aleš et al. *Manuál transformace ústavů deinstucionalizace sociálních služeb* [online]. 2013 [cit.2015-09-25]. Dostupné z: [http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy\(8\)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf](http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy(8)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf).
2. BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, 150 s. ISBN 978-80-7315-161-4.
3. BAZALOVÁ, Barbora. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 183 s. ISBN 978-802-6206-934.
4. BENDOVIČ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 140 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4738-543.
5. BIELA, Adam. Práce jako humanitární šance pro mentálně nesvéprávné osoby. In: RADKOVÁ, Libuša. *Aktuálne problémy ľudí s mentálnym postihnutím*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009, 80 s. ISBN 978-80-7394-185-7.
6. *Centrum sociálních služeb Tloskov* [online]. CSS Tloskov © 2013-2016 [cit.2016-02-22]. Dostupné z: <http://www.tloskov.eu/sluzby.html>.
7. ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 186 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4639-5.
8. ČERNÁ, Marie et al. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 222 s. ISBN 978-802-4615-653.
9. ČERVINKA, Tomáš et al. *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen, agenturních zaměstnanců a dalších kategorií*. 5., aktualiz. a dopl. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, 231 s. ISBN 978-80-7263-751-5.

10. ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, částka 143, s. 8270-8316. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zoz_zneni_k_30_9_2015.pdf.
11. DOLEŽALOVÁ, Božena. Rodinné prostředí. In: VALENTA, Milan et al. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb - část II.* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2012, [cit. 2015-09-25]. 157-169 s. ISBN 978-80-244-3055-3. Dostupné z: http://www.inkluzie.upol.cz/portal/velke_publicace/katalogy/final_MP_Kat_ver_diskuze.pdf.
12. *Domov Libnič a Centrum sociálních služeb Empatie* [online]. Domov Libnič, [n.d.] [cit.2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.domovlibnic.cz/?Kontakty>.
13. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním.* Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-807-3870-140.
14. FRANIOK, Petr. *Vzdělávání osob s mentálním postižením: (inkluzivní vzdělávání s přihlédnutím k žákům s mentálním postižením).* Vyd. 2., opr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, 140 s. ISBN 978-80-7368-274-3.
15. GRUNEVALD, Karl. *Zavřete ústavy pro mentálně postižené* [online]. Stockholm, © 2003 [cit. 2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/001/000182.pdf?seek=1188218595>.
16. HUBLAR, Jaromír . Pracovní uplatnění lidí se zdravotním postižením jako nedílná součást jejich integrace. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky.* Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2013, roč. 23, č.2, 143-151 s. ISSN 1211-2720.
17. *Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí* [online]. OK systém a.s., © 2002-2015 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/> 22. 2.2016.
18. JANKOVSKÝ, Jiří. Koordinovaná podpora dětí a mládeže s tělesným (motorickým) a kombinovaným postižením v rámci uceleného systému rehabilitace. In: PFEIFFER, Jan et al. *Koordinovaná rehabilitace.* 1. vyd. České

Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014, 175 s. ISBN 978-80-7394-461-2.

19. JAŘABÁČ, Ivan. *Profesní příprava žáků s lehkým mentálním postižením na středních školách v Ostravě* [online]. Učitelské noviny. © 2010-2013 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=7104>.
20. JOHNOVÁ, Milena. *Zkušenosti s transformací ústavní péče* [online]. Praha: Quip-společnost pro změnu, © 2008 [cit.2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000637.pdf?seek=1212135590>.
21. KOŘÍNKOVÁ, Dana et al. *Pracovní uplatnění klientů ústavní péče-příručka pro pracovníky* [online]. Česká unie pro podporované zemědělství, QUIP-Společnost pro změnu, Rytmus © 2006, 79s. [cit.2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/000113.pdf?seek=1186569302>.
22. KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Rekvalifikace osob se zdravotním postižením*. In: KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Příručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, [cit. 2015-09-25]. 63-73 s. ISBN 978-80-244-4409-3. Dostupné z: www.ascociacetrigon.eu/public/files/IKOZ/princka.pdf.
23. KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Tranzitní program, podporované zaměstnávání a chráněná pracovní místa*. In: KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Příručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, [cit. 2015-09-25]. 51-62 s. ISBN 978-80-244-4409-3. Dostupné z: www.ascociacetrigon.eu/public/files/IKOZ/princka.pdf.
24. KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Problematika kombinovaných vad z pohledu psychopedie*. In: LUDÍKOVÁ, Libuše et al. *Kombinované vady*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 25-52 s. ISBN 80-244-1154-7.
25. KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Příručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v

- Olomouci, 2014, [cit. 2015-09-25]. 123 s. ISBN 978-80-244-4409-3. Dostupné z: www.ascociacetrigon.eu/public/files/IKOZ/princka.pdf.
26. KRNINSKÁ, Růžena. *Motivace a stimulace pracovního jednání*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, Ekonomická fakulta, 2012, 133 s. ISBN 978-80-7394-343-1.
 27. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
 28. LUDÍKOVÁ, Libuše et al. *Kombinované vady*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 140 s. ISBN 80-244-1154-7.
 29. MACHÁČEK, Ivan. *Zaměstnanecké benefity: praktická pomůcka jejich daňového řešení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xiii, 146 s. C.H. Beck pro praxi. ISBN 978-80-7400-301-1.
 30. MICHALÍK, Jan et al. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 511 s. ISBN 978-80-7367-859-3.
 31. NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 269 s. ISBN 9788073675097.
 32. OPATRÍLOVÁ, Dagmar a Lucie PROCHÁZKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava jedinců se zdravotním postižením*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 159 s. ISBN 978-80-210-5536-0.
 33. PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením*. Vyd. 1. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2004, 77 s. ISBN 80-868-5601-1.
 34. PIPEKOVÁ, Jarmila. Humanizační trendy v edukaci jedinců s mentálním postižením. In: VÍTKOVÁ, Marie et al. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004, 309-324. s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

35. PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 127 s. ISBN 978-80-247-1991-7.
36. *Podporované zaměstnávání* [online]. Rytmus, o.s., © 2009 [cit.2015-09-25]. Dostupné z:http://www.rytmus.org/podporovane_zamestnavani.
37. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. OK systém s.r.o., 2006-2016 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z:http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1457298530398_1.
38. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 208 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4731-339.
39. SEDLÁČEK, Martin. Případová studie. In: ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
40. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí z let 2009-2014*[online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3869>.
41. ŠESTÁK, Jan. *Chráněná dílna-nástroj k pracovnímu uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením*. Vyd. 1. Týn nad Vltavou: Domov sv. Anežky, 2007, 86 s. ISBN 978-80-254-0108-8.
42. ŠESTÁK, Jan. Pracovní rehabilitace. In: PFEIFFER, Jan et al. *Koordinovaná rehabilitace*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014, 175 s. ISBN 978-80-7394-461-2.
43. ŠIŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2005, 100 s. ISBN 80-246-0992-4.
44. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011, 221 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-807-3678-890.

45. ŠVARŤÍČEK, Roman. Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska. In: ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
46. *Transformace sociálních služeb* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2015 [cit.2015-09-25]. Dostupné z: <http://www.trass.cz/>.
47. VALENTA, Milan et al. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb část II*. [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2012, [cit. 2015-09-25]. 201 s. ISBN 978-80-244-3055-3. Dostupné z: http://www.inkluze.upol.cz/portal/velke_publicace/katalogy/final_MP_Kat_ver_diskuze.pdf.
48. VALENTA, Milan et al. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 269 s. ISBN 978-80-262-0602-6.
49. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
50. VILÍMEK, Zdeněk. Mentální a kombinovaná postižení z pohledu metodiky Hudba těla (3. díl). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2010, roč. 20, č. 3, 235-255 s. ISSN 1211-2720.
51. *Výběrové šetření osob se zdravotním postižením VŠPO 13* [n.d.]. Český statistický úřad [online]. [cit.2015-08-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20543019/k3_260006-14_1.pdf/4384f318-fcae-4a20-941c-33f10d5a6324?version=1.0.
52. *Výsledky šetření o zdravotně postižených osobách v České republice za rok 2007*. Praha: Český statistický úřad, 2008. Práce, sociální statistiky. ISBN 978-80-250-1678-7. Dostupné z: http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf.